

ЗВІТ

Про результати акредитаційної експертизи освітньої програми

Заклад вищої освіти	Державний вищий навчальний заклад "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"
Освітня програма	26282 підприємництво, торгівля та біржова діяльність
Рівень вищої освіти	Бакалавр
Спеціальність	076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

Цей звіт складений за наслідками акредитаційної експертизи згаданої вище освітньої програми, що проводилася Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Звіт є результатом роботи експертної групи. Його основним призначенням є систематизація отриманої інформації, її аналіз та безпосереднє оцінювання якості освітньої програми. Звіт призначений як безпосередньо для закладу вищої освіти, так і для широкої громадськості. Він є публічним документом та буде оприлюднений на сайтах Національного агентства і закладу вищої освіти. Він також є підставою для прийняття подальших рішень галузевою експертною радою та Національним агентством.

Детальніше про мету і порядок проведення акредитації можна дізнатися на вебсайті Національного агентства – <https://naqa.gov.ua/>

Використані скорочення:

ID - ідентифікатор

ВСП - відокремлений структурний підрозділ

ЄДЕБО - Єдина державна електронна база з питань освіти

ЄКТС - Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система

ЗВО - заклад вищої освіти

ОП - освітня програма

Загальні відомості

1. Інформація про освітню програму

Назва ЗВО	Державний вищий навчальний заклад "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"
Назва ВСП ЗВО	не застосовується
ID освітньої програми в ЄДЕБО	26282
Назва ОП	підприємництво, торгівля та біржова діяльність
Галузь знань	07 Управління та адміністрування
Спеціальність	076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
Спеціалізація (за наявності)	відсутня
Рівень вищої освіти	Бакалавр
Вид освітньої програми	Освітньо-професійна

2. Відомості про склад експертної групи та акредитаційну експертизу

Склад експертної групи	Пімоненко Тетяна Володимирівна, Рязанов Микола Романович, Федорова Вікторія Олександрівна (керівник)
Залучений представник роботодавців	не застосовується
Дати візиту до ЗВО	23.03.2021 р. – 25.03.2021 р.

3. Посилання на документи, які підлягають оприлюдненню закладом вищої освіти на своєму вебсайті

Відомості про самооцінювання ОП <https://ktipe.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/62/2021/03/2021-%D0%A1%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0-%D0%9F%D0%A2%D0%91%D0%94.pdf>

Програма візиту експертної групи https://ktipe.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/62/2021/03/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0-%D0%B0%D0%BA%D1%80%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BE%D0%BD%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BD-%D0%B2%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%82%D1%83-23_25_%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%BD%D1%8F-2021.pdf

4. Інформація про наявність у звіті інформації з обмеженим доступом

Звіт не містить інформацію з обмеженим доступом

I. Наявність або відсутність підстав для відмови в акредитації, не пов'язаних із відповідністю Критеріям оцінювання якості освітньої програми

На думку експертної групи, підстави для прийняття рішення про відмову в акредитації з підстав, не пов'язаних із відповідністю критеріям оцінювання якості освітньої програми:

відсутні

II. Резюме

Загальні враження про ОП, найголовніші висновки щодо відповідності Критеріям

Загальне враження – позитивне. ОП «підприємництво, торгівля та біржова діяльність» враховує вимоги Стандарту вищої освіти України спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, інтереси здобувачів, стейкхолдерів, сучасні вимоги національного ринку праці. Програма узгоджується з місією та стратегією розвитку ЗВО за своїми цілями. У ЗВО створені рівні та прозорі умови вступу та навчання. ОП відповідає принципу «академічної свободи». У ЗВО побудовані чіткі, зрозумілі та прозорі процедури дотримання академічної доброчесності всіма учасниками освітнього процесу. Викладачі ОП активно долучаються до реалізації міжнародних проєктів. У ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» відсутня дискримінація за будь-якою ознакою. Реалізація ОП у ЗВО є прозорим і чітко регламентованим освітнім процесом. За останній рік на ОП відбулись позитивні зміни. За рекомендацією GER переглянуто структурно-логічну схему ОП, оновлено перелік ОК та змінено порядок їх викладання; розширено можливості здобувачів вищої освіти щодо вибору освітніх компонентів; оновлено зміст силабусів, робочих програм та розміщено їх на офіційному веб-сайті університету; з огляду на дублювання змісту навчальної та виробничої практик (які передбачали відвідування організацій та підприємств та за своїми модулями не відрізнялись між собою) в оновлену версію ОП було включено тільки один вид практики: виробничу; змінено форму атестації здобувачів вищої освіти (залишено лише публічний захист кваліфікаційної роботи, а кваліфікаційний екзамен за фахом відмінено); з навчального плану вилучено розділ «Дисципліни за вибором ВНЗ»; внесено зміни до «Положення про порядок зарахування результатів неформальної освіти у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» тощо. Під час проведення акредитаційної експертизи із використанням технічних засобів відеозв'язку експертна група перевірила достовірність інформації, яка була подана у відомостях про самооцінювання ОП, провела zoom-зустрічі з відповідними фокус-групами, що надало можливість прийти до висновку щодо належного рівня організації діяльності за ОП «підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Разом з тим, експертна група вважає, що існують резерви для покращення якості освітньої діяльності у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Підсумок сильних сторін програми та позитивних практик

Сильні сторони ОП: – зацікавленість та підтримка роботодавців у даній ОП та їх позитивні відгуки; – врахування запитів роботодавців, здобувачів та інших стейкхолдерів щодо покращення ОП; – підтримка розвитку та формування у здобувачів певних soft skills (комунікативні навички, навички працювати в команді, уміння формувати власну думку та приймати рішення, навички презентації); – активна участь викладачів ОП у міжнародних проєктах; – наявність чітко визначеного механізму проведення контрольних заходів і порядку оскарження їх результатів; – зрозумілі політика, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності; – наявність необхідних програмних рішень для перевірки текстів на плагіат («Unicheck» та «Plagiat.pl»); – всебічне сприяння матеріально-технічній бази ЗВО досягненню визначених ОП цілей; – здійснення Центром забезпечення якості на постійній основі моніторингу якості освітнього процесу; – високий рівень публічності та прозорості діяльності ЗВО та освітнього процесу на сайті ЗВО. Позитивні практики: – створення на базі університету Проектно-освітнього центру розвитку інновацій та інвестицій «Агенти змін», що забезпечує балансування пропозицій фахівців певних спеціальностей, яких готує ЗВО, та потреб у них зі сторони стейкхолдерів-роботодавців на рівні регіону; – функціонування під керівництвом гаранта ОП Ємець О.І. наукової проблемної групи «Проблеми соціально-економічного розвитку підприємств регіону в умовах децентралізації»; – організація контрольного заходу у тестовій формі з використанням ІКТ за заявою здобувача або викладача з метою запобігання потенційного конфлікту інтересів при оцінюванні; – наявність посади провідного фахівця з питань запобігання і виявлення корупції; – висвітлення правил дотримання академічної доброчесності та наслідків її порушення у силабусах ОК; – функціонування на базі ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» молодіжного центру PARAGRAPH, Студентського сенату; – з метою забезпечення безпечного для життя та здоров'я здобувачів освітнього середовища створення «Навчально-виробничої лабораторії виховної та психолого-педагогічної роботи»; – функціонування в університеті Школи кураторів, метою якої є підвищення компетентності кураторів академічних груп; – наявність Путівника студента.

Підсумок слабких сторін програми та рекомендації з її удосконалення

1. Фокус та особливості ОП описані загальними фразами, які не дозволяють чітко визначити відмітну особливість цієї ОП серед аналогічних програм. Рекомендується: чітко прописати фокус та особливості ОП, оскільки із

поточного формулювання не зрозуміло, в чому полягає її унікальність. Можливо, доцільно додати до ОП додаткові ПРН чи ЗК, СК, які підкреслять таку унікальність. 2. В розділі 3 ОП «Характеристика освітньої програми» відсутній перелік загальних компетентностей; крім того розділи в ОП мають нелогічну послідовність. Рекомендується: додати до розділу 3 ОП «Характеристика освітньої програми» перелік загальних компетентностей, набуття яких вона забезпечує; логічно структурувати розділи ОП. 3. Потребують оновлення «Положення про порядок реалізації здобувачами вищої освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» права на вільний вибір навчальних дисциплін», «Положення про порядок визначення академічної різниці та перезарахування навчальних дисциплін». Рекомендується: оновити зміст даних положень. 4. Зв'язки на структурно-логічній схемі ОП між окремими компонентами не є логічними з огляду на зміст освітніх компонентів відповідно до силабусів та робочих програм. Рекомендується: переглянути зв'язки на структурно-логічній схемі ОП, зміст силабусів та РП. 5. Фрагментарне розуміння здобувачами змісту академічної доброчесності. Рекомендується: підсилити роз'яснювальну роботу зі здобувачами ОП з питань сутності, принципів та норм академічної доброчесності в сучасному освітньо-науковому середовищі. 6. Здобувачі вищої освіти не приймають участі у програмах академічної мобільності. Рекомендується: активізувати участь здобувачів вищої освіти у програмах академічної мобільності. 7. Недостатня публікаційна активність деяких викладачів за освітніми компонентами, які вони викладають, а також у виданнях, що індексуються наукометричними базами даних Scopus та/або Web of Science. Рекомендується: посилити науково-публікаційну активність викладачів відповідно до освітніх компонентів, які вони викладають; збільшити написання статей у виданнях, що індексуються у Scopus та/або Web of Science. 8. Система опитувань здобувачів вищої освіти не охоплює весь спектр питань щодо рівня задоволення здобувачів якістю та змістом дисциплін за ОП. Рекомендується: оновити перелік питань при опитуванні здобувачів вищої освіти шляхом додавання питань щодо рівня їх задоволеності якістю та змістом відповідних дисциплін ОП. 9. Недостатнє використання в освітньому процесі сучасного фахового програмного забезпечення. Рекомендується: дослідити можливість використання в освітньому процесі актуальних управлінських програмних рішень іноземного та українського походження. 10. На сайті ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» зміст деяких сторінок з нормативними документами значно дублюється, наявні старі версії офіційних документів. Рекомендується: розміщувати офіційні документи на одній сторінці, видалити старі версії документів з сайту.

III. Аналіз

У цьому розділі експертна група описує встановлені під час акредитаційної експертизи фактичні обставини, аналізує та оцінює їх, а також надає свої рекомендації щодо удосконалення ОП та діяльності за нею за окремими критеріями.

Критерій 1. Проектування та цілі освітньої програми:

1. Освітня програма має чітко сформульовані цілі, які відповідають місії та стратегії закладу вищої освіти.

ОП «підприємництво, торгівля та біржова діяльність» має чітко сформульовані цілі. Метою ОП є підготовка висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців, які мають здатність до розв'язання складних спеціалізованих завдань у різних сферах підприємницької, торговельної та біржової діяльності, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов. Мета ОП відповідає трьом векторам місії ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», прописаних в «Стратегії розвитку Університету на 2020-2027 рр.» (<https://pnu.edu.ua/стратегія-розвитку-університету/>), а саме: освіта – надання якісних освітніх послуг, спрямованих на підготовку високопрофесійних фахівців; наука – формування сучасного дослідницького університету – центру генерування інноваційних ідей та їх реалізації; регіон – спрямування освітнього та наукового потенціалу на розвиток і зміцнення регіону. Крім того, мета ОП узгоджується з трьома стратегічними цілями розвитку ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», а саме: всебічний розвиток людського капіталу задля забезпечення суспільного та економічного зростання країни; формування висококваліфікованих професіоналів шляхом органічного поєднання освітньої, наукової та інноваційної діяльності на засадах академічної доброчесності; становлення інноваційної корпоративної культури якості, розвитку й співпраці працівників, здобувачів вищої освіти і випускників університету на основі соціальної відповідальності (<https://cutt.ly/xzSE5px>). Можливості подальшого вдосконалення ОП закладені у стратегічних напрямках розвитку університету, прописаних у Стратегії його розвитку на 2021-2027 рр.

2. Цілі освітньої програми та програмні результати навчання визначаються з урахуванням позицій та потреб заінтересованих сторін.

Стейкхолдери-роботодавці (ТДВ «Івано-Франківський хлібокомбінат», ТОВ «ОЛГІС», ГО «Громадський центр «Ділові ініціативи», ТОВ «БрокБізнесцентр «Станіслав», Департамент інфраструктури, житлової та комунальної

політики Івано-Франківської міської ради) були залучені до обговорення проекту ОП 2020 року. Це підтвердив аналіз змісту розміщених на сайті кафедри теоретичної і прикладної економіки рецензій-відгуків (<https://cutt.ly/Qz6PJ0c>). Зокрема, враховано пропозиції представників підприємств: ТДВ «Івано-Франківський хлібокомбінат», які запропонували включити до ОП вибірковий освітній компонент «Публічні закупівлі»; ТОВ «Брокбізнесцентр «Станіслав», за рекомендацією яких змінено семестр вивчення дисципліни «Економіка соціально-трудова відносин у ПТБД», форму контролю з екзамену на залік за цією ОК, а також змінено назву ОК «Інноваційна діяльність підприємницьких, торговельних та біржових структур» на більш лаконічну «Інноваційна діяльність підприємства». Під час онлайн-зустрічі роботодавці Кулик Тетяна Павлівна – заступник голови правління ГО «Громадський Центр «Ділові ініціативи», Галяс Ольга Михайлівна – інспектор з кадрів ТДВ «Івано-Франківський хлібокомбінат», Феденчук Ярослав Миколайович – директор ТОВ «ОЛПІС» наголосили, що вони приймають активну участь у реалізації ОП та готові її підтримувати, зокрема в напрямі розвитку дуальної освіти та організації круглих столів, семінарів тощо. Роботодавці підтвердили високий попит на випускників ОП. Здобувачі та випускники ОП довели, що їх бажання та думку враховують при формуванні та реалізації ОП шляхом співбесід та анкетування. Здобувачі вищої освіти висловлюють свої побажання та пропозиції щодо змісту ОП шляхом проходження анонімного анкетування (<https://cutt.ly/lx1N0l9>). Також НПП підтвердили власну участь у формуванні мети ОП та коригуванні її змісту у 2020 році. Залучення заінтересованих сторін до розробки ОП має справжній характер, що підтверджують надані документи та результати zoom-зустрічей з відповідними фокус-групами – адміністрацією, здобувачами вищої освіти, випускниками, роботодавцями, НПП та студентським самоврядуванням. Експертна група переглянула рецензії-відгуки стейкхолдерів та протоколи засідань кафедри (протокол № 7 від 15 січня 2019 року, витяг з протоколу № 10 від 18 травня 2020 року, витяг з протоколу № 11 від 05 червня 2020 року, витяг з протоколу № 12 від 20 червня 2020 року), де обговорювалися питання щодо формування та удосконалення ОП. Перелічені факти надають підставу стверджувати, що потреби та пропозиції різних груп стейкхолдерів враховуються при формуванні цілей та результатів навчання за ОП.

3. Цілі освітньої програми та програмні результати навчання визначаються з урахуванням тенденцій розвитку спеціальності, ринку праці, галузевого та регіонального контексту, а також досвіду аналогічних вітчизняних та іноземних освітніх програм.

Цілі та програмні результати навчання ОП відбивають тенденції розвитку спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» та ринку праці. Розвиток малого та середнього бізнесу в регіоні обумовлює зростання попиту на кваліфікованих фахівців з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності. Це підтверджують розміщені на сайті кафедри теоретичної і прикладної економіки відгуки роботодавців (<https://cutt.ly/Qz6PJ0c>), а також висловлені роботодавцями під час проведення Днів кар'єри пропозиції щодо можливостей працевлаштування здобувачів, які володіють соціальними навичками (<https://cutt.ly/Txteckq>). Крім того конкурентоспроможність здобувачів вищої освіти даної ОП та їх потреба на ринку праці підтверджується наданими ЕГ довідками про працевлаштування випускників ОП, які працюють на таких посадах: директора ІП «СПЗ-ГРУП», менеджера з продажу автозапчастин, фахівця відділу телемаркетингу Управління телефонного обслуговування та сервісу АТ «Ідея Банк», провідного спеціаліста відділу планово-фінансової діяльності Управління бухгалтерського обліку, фінансового та господарського забезпечення Південно-Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції тощо. Про зростаючу зацікавленість у даній ОП свідчить також кількість здобувачів вищої освіти, зарахованих на навчання (у 2018-2019 н.р. – 29 чол., у 2019-2020 н.р. – 52 чол., у 2020-2021 н.р. – 38 чол.). Здобувачі під час онлайн-зустрічі зазначили, що планують подальші кар'єрні перспективи, пов'язані зі спеціальністю, зокрема відкриттям власного бізнесу. З метою підвищення рівня конкурентоспроможності та інноваційності розвитку Прикарпатського регіону України шляхом збалансування пропозицій фахівців певних спеціальностей, яких готує ЗВО, та потреб у них зі сторони стейкхолдерів-роботодавців в університеті створено Проектно-освітній центр розвитку інновацій та інвестицій «Агенти змін» (<http://agencyzmin.pnu.edu.ua/>). При вдосконаленні даної ОП у 2020 році був врахований досвід аналогічних вітчизняних освітніх програм: Київського національного торговельно-економічного університету, Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету – в частині переліку окремих освітніх компонентів, форм контролю, обсягів ОК у кредитах ЄКТС; а також іноземної освітньої програми: Central Connecticut State University (Entrepreneurship) – в частині змістовного наповнення ОП, введення ОК «Інноваційна діяльність підприємства», яка забезпечує досягнення ПРН14. Однак, слід зазначити, що фокус та особливості ОП описані загальними фразами, які не дозволяють чітко визначити відмітну особливість цієї ОП серед аналогічних програм. Можливо, варто додати до ОП додаткові ПРН чи ЗК, СК, які підкреслять таку особливість.

4. Освітня програма дозволяє досягти результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти (за наявності). За відсутності затвердженого стандарту вищої освіти за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти, програмні результати навчання повинні відповідати вимогам Національної рамки кваліфікацій для відповідного кваліфікаційного рівня.

ОП «підприємництво, торгівля та біржова діяльність» відповідає Стандарту вищої освіти за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, який затверджено наказом МОН України за 1243 від 13.11.2018 р. Відповідно до вимог Стандарту вищої освіти ОП було переглянуто у 2019 р. (затверджено протоколом № 2 від 26.02.2019 р. Вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»). У 2020 р. ОП було

повторно переглянуто (протокол № 7 від 31.08.2020 р.). На забезпечення результатів навчання зі Стандарту спрямовано 75% обсягу компонентів ОП (обов'язкові компоненти). 25% обсягу компонентів ОП спрямовано на реалізацію права здобувачів формувати індивідуальну освітню траєкторію. Аналізуючи оновлену ОП та навчальний план 2020 року, експертна група дійшла висновку, що ОП «підприємництво, торгівля та біржова діяльність» забезпечує досягнення всіх програмних результатів навчання.

Загальний аналіз щодо Критерію 1:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 1.

Сильні сторони: – відповідність цілей ОП місії та стратегії розвитку ЗВО; – реальна цілеспрямована співпраця зі стейкхолдерами; – зацікавленість та підтримка роботодавців у даній ОП та їх позитивні відгуки; – врахування запитів роботодавців, здобувачів та інших стейкхолдерів при перегляді ОП. Позитивні практики: – створення на базі ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Проектно-освітнього центру розвитку інновацій та інвестицій «Агенти змін», що забезпечує балансування пропозицій фахівців певних спеціальностей, яких готує ЗВО, та потреб у них зі сторони стейкхолдерів-роботодавців на рівні регіону.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 1.

Слабкі сторони: – фокус та особливості ОП описані загальними фразами, які не дозволяють чітко визначити відмітну особливість цієї ОП серед аналогічних програм. Рекомендації: – чітко прописати фокус та особливості ОП, оскільки із поточного формулювання не зрозуміло, в чому полягає її унікальність. Можливо, доцільно додати до ОП додаткові ПРН чи ЗК, СК, які підкреслять таку унікальність.

Рівень відповідності Критерію 1.

Рівень В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 1.

ОП має чітко та зрозуміло сформульовані цілі. У ЗВО відбувається реальна ефективна співпраця зі стейкхолдерами на етапі формування та реалізації ОП, у тому числі при оновленні, що підтверджено документально та у процесі zoom-зустрічей з відповідними фокус-групами (роботодавцями, партнерами, викладачами, адміністрацією та здобувачами вищої освіти). З метою підвищення рівня конкурентоспроможності та інноваційності розвитку Прикарпатського регіону України на базі університету створено Проектно-освітній центр розвитку інновацій та інвестицій «Агенти змін». ОП дозволяє досягти заявлених програмних результатів навчання та забезпечує повноцінно підготовку здобувачів. Однак фокус та особливості ОП описані загальними фразами, які не дозволяють чітко визначити відмітну особливість цієї ОП серед аналогічних програм. Отже, враховуючи аналіз фактів і їх змісту, сильних та слабких сторін даного критерію, експертна група вважає, що ОП та освітня діяльність за цією програмою відповідають Критерію 1 за рівнем В, з недоліками, що не є суттєвими.

Критерій 2. Структура та зміст освітньої програми:

1. Обсяг освітньої програми та окремих освітніх компонентів (у кредитах Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи) відповідає вимогам законодавства щодо навчального навантаження для відповідного рівня вищої освіти та відповідного стандарту вищої освіти (за наявності).

Відповідно до ОП та навчального плану 2020 року, загальна кількість кредитів ЄКТС – 240, що відповідає нормам, викладеним у Законі України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01 липня 2014 р. (зі змінами) та затвердженому Стандарту вищої освіти за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Наказу МОН України за № 1243 від 13.11.2018 р. (<https://cutt.ly/YzSKwE2>), з яких 60 кредитів ЄКТС відводиться на дисципліни за вибором здобувачів вищої освіти. Обсяг практичної підготовки становить 9 кредитів ЄКТС, атестація у формі публічного захисту кваліфікаційної роботи – 3 кредити ЄКТС. Таким чином, обсяг ОП та окремих освітніх компонентів відповідає діючим вимогам законодавства щодо навчального навантаження для відповідного рівня вищої освіти та відповідного Стандарту вищої освіти.

2. Зміст освітньої програми має чітку структуру; освітні компоненти, включені до освітньої програми, складають логічну взаємопов'язану систему та в сукупності дозволяють досягти заявлених цілей та програмних результатів навчання.

Розробка ОП в університеті базується на «Положенні про освітні програми» (<https://cutt.ly/Ez1CEdZ>). Освітні компоненти ОП розподілено на змістовні блоки: обов'язкових навчальних дисциплін циклу загальної підготовки (10 ОК обсягом 33 кредити), обов'язкових навчальних дисциплін циклу професійної підготовки (10 ОК обсягом 144 кредити), вибіркових навчальних дисциплін циклу загальної підготовки (2 ОК обсягом 9 кредитів), вибіркових навчальних дисциплін професійної підготовки (9 ОК обсягом 51 кредит) та атестації (3 кредити). Викликає сумнів правильність логічних зв'язків між ОК, зображених на структурно-логічній схемі. Так, вивченню ОК «Бізнес-комунікації у підприємстві» передують «Вища математика», ОК «Менеджмент» передують «Статистика»; відсутні зв'язки між такими ОК, як «Вища математика» та «Статистика», «Філософія» та «Політекономія» (при цьому філософія повинна передувати вивченню політекономії), «Макроекономіка» та «Торговельна діяльність» (у силабусі ОК14 є теми «Теорія міжнародної торгівлі», «Торговельна політика»), «Іноземна мова» та «Бізнес-комунікації у підприємстві» (хоча ОК15 забезпечує досягнення ПРН3; в анотації ОК15 зазначено, що вона «формує здатність виконувати роль культурного посередника між рідною культурою та іноземною»), «Політекономія» та «Товарознавство» (у силабусі ОК12 є тема «Товарна форма організації суспільного виробництва. Товар і гроші»), «Економіка природокористування та охорона довкілля» та «Нормативно-правове регулювання підприємницьких, торговельних та біржових структур» (у силабусі ОК33 в межах теми 8 вивчаються поняття та загальна характеристика економіко-правового механізму природокористування та охорони довкілля) тощо. В силабусах дисциплін не зазначено передумови вивчення ОК. Це не дає змогу здобувачу дізнатись, якими базовими знаннями необхідно володіти для вивчення певного освітнього компонента (особливо при здійсненні вибору ОК). ОК33 «Нормативно-правове регулювання підприємницьких, торговельних та біржових структур» та ОК36 «Інноваційна діяльність підприємства» вивчаються в одному семестрі, тоді як, виходячи зі змісту робочої програми, ОК36 зазначена як у пререквізитах, так і постреквізитах ОК33. Аналіз ОК, включених до ОП, показав, що в цілому вони дозволяють досягти заявлених цілей та програмних результатів навчання. ПРН у відповідності до матриці забезпечуються обов'язковими освітніми компонентами. Проте освітній компонент «Фізична культура» не має визначеного обсягу у кредитах, але є обов'язковим та забезпечує досягнення ПРН6. Викликає сумнів, що ОК «Управлінський облік у діяльності ПТБС» забезпечує досягнення ПРН6 «Вміти працювати в команді, мати навички міжособистісної взаємодії, які дозволяють досягти професійних цілей». В розділі 3 «Характеристика ОП» відсутній перелік загальних компетентностей. Крім того розділи в ОП мають нелогічну послідовність (Розділ 5 «Викладання та оцінювання» – Розділ 3 «Характеристика освітньої програми» – Розділ 7 «Програмні результати навчання»).

3. Зміст освітньої програми відповідає предметній області визначеній для неї спеціальності (спеціальностям, якщо освітня програма є міждисциплінарною).

Предметна область ОП характеризується об'єктом вивчення. За Стандартом (<https://cutt.ly/PzSX9E8>) об'єктом вивчення є діяльність з організації та функціонування підприємницьких, торговельних та біржових структур, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів. Назва та мета ОП відповідає об'єкту вивчення. Теоретичний зміст предметної області викладено в ОК: «Вступ до спеціальності», «Політекономія», «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Підприємницька діяльність», «Торговельна діяльність», «Біржова діяльність». Для вивчення методів, методик та технологій передбачені такі ОК: «Товарознавство», «Фондові та товарні біржі», «Управління якістю товарів і послуг», «Торговельна діяльність», «Експертна оцінка товарів і послуг». Інструменти та обладнання, які здобувач застосовує і використовує, розкриті у дисциплінах, зокрема, «Економічна інформатика», «Біржова діяльність» (тема 14). При цьому додатково розширити свої знання в даному напрямі можливо за рахунок вибіркових дисциплін «Електронна торгівля», «Інформаційні системи в бізнесі», «Біржова електронна торгівля». У звіті про самооаналіз зазначено, що ОК циклу загальної підготовки забезпечують в основному формування загальних компетентностей, досягнення відповідних їм ПРН, а циклу професійної підготовки складаються із дисциплін, що формують систему загальних та фахових компетентностей з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності. В той же час аналіз матриці відповідності ПРН освітнім компонентам ОП та матриці відповідності програмних компетентностей освітнім компонентам ОП не дозволяє встановити такого взаємозв'язку. Наприклад, набуття загальної компетентності ЗК10 забезпечується дисциплінами циклу професійної підготовки ОК11, ОК12, ОК14, ОК16, ОК17, ОК23, ОК27, ОК32, ОК33, ОК41, ОК43 і не забезпечується жодною дисципліною циклу загальної підготовки. Це ж стосується і ЗК1, ЗК9, ЗК11 тощо. Звертаємо увагу, що ЗВО достатньо приділяє уваги гуманітарній складовій та вдосконаленню мовних компетентностей за рахунок включення до ОП ОК «Історія України», «Філософія», «Історія української культури», «Іноземна мова», «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

4. Структура освітньої програми передбачає можливість для формування індивідуальної освітньої траєкторії, зокрема через індивідуальний вибір здобувачами вищої освіти навчальних дисциплін у обсязі, передбаченому законодавством.

Частка вибіркових дисциплін за даною ОП складає 60 кредитів ЄКТС, або 25 %, що свідчить про виконання норми ст. 5. Закону України «Про вищу освіту». Формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти регламентується «Положенням про порядок реалізації здобувачами вищої освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» права на вільний вибір навчальних дисциплін» 2016 року (<https://cutt.ly/gzSBfCs>). Інформацію щодо змісту обов'язкових та вибіркових освітніх компонентів здобувачі вищої

освіти отримують з силабусів, розміщених на офіційному сайті ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» за посиланнями: <https://cutt.ly/XzDetyF> та <https://cutt.ly/gzS4gPg>. Під час zoom-зустрічей з відповідними фокус-групами (викладачами, адміністрацією, здобувачами та студентським самоврядуванням) було підтверджено, що здобувачі знайомі з процедурою вільного вибору дисциплін, вважають її чіткою та зрозумілою. Здобувачі повідомили, що можуть вільно обирати дисципліни за визначеною процедурою з переліку, що представлений на сайті (<https://cutt.ly/gzS4gPg>). В ОП 2019 року здобувач здійснював вибір однієї з трьох дисциплін в кожному з трьох блоків ОК циклу загальної підготовки (загальним обсягом 9 кредитів ЄКТС), а також однієї з двох дисциплін в кожному з сімнадцяти блоків ОК циклу професійної підготовки (загальним обсягом 51 кредит ЄКТС). В ОП 2020 року здобувач має право обирати одну з двох дисциплін в кожному з двох блоків ОК циклу загальної підготовки (обсягом 3 та 6 кредитів ЄКТС), а також одну з трьох дисциплін в кожному з дев'яти блоків ОК циклу професійної підготовки (обсягом 6 кредитів ЄКТС кожна плюс курсова робота обсягом 3 кредити ЄКТС). На зустрічі з гарантом та менеджментом ЗВО було зазначено, що наразі в університеті формується загальноуніверситетський каталог вибіркових дисциплін. «Положення про порядок реалізації здобувачами вищої освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» права на вільний вибір навчальних дисциплін» 2016 року потребує оновлення, оскільки містить згадку про рівень спеціаліста.

5. Освітня програма та навчальний план передбачають практичну підготовку здобувачів вищої освіти, яка дозволяє здобути компетентності, необхідні для подальшої професійної діяльності.

Політика і процедури практичної підготовки здобувачів вищої освіти за ОП регламентуються «Положенням про організацію та проведення практики» (<https://cutt.ly/OzD6SaW>). За результатами вивчення внутрішньої нормативної документації ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» та проведення співбесід з різними групами стейкхолдерів підтверджено, що практична підготовка здобувачів вищої освіти є обов'язковим компонентом ОП та здійснюється шляхом проходження ними практики на підприємствах, в установах та організаціях на підставі укладених з ними договорів. Здобувач має право самостійно обирати базу практики або ж здійснювати свій вибір із переліку баз, запропонованих випусковою кафедрою. ОП та навчальним планом передбачена виробнича практика (у 8 семестрі) обсягом 9 кредитів ЄКТС. Попередня версія ОП 2019 року передбачала проходження двох видів практик: навчальної (3 кредити) та виробничої (9 кредитів). Під час попередньої акредитаційної експертизи з огляду на дублювання змісту навчальної та виробничої практик (які передбачали відвідування організацій та підприємств та за своїми модулями не відрізнялись між собою) ГЕР було рекомендовано переглянути зміст цих видів практик, тому в оновлену версію ОП 2020 року було прийнято рішення включити тільки один вид практики: виробничу. Методичне забезпечення практики оприлюднене на сторінці кафедри теоретичної і прикладної економіки у вкладці «Навчально-методична робота» – «Практика» (<https://cutt.ly/9zZasaH>): «Методичні вказівки до проходження виробничої практики за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти галузі знань 07 «Управління і адміністрування» спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність (зі змінами та доповненнями)» (<https://cutt.ly/TzZpVgS>). Однак, при спілкуванні зі здобувачами вищої освіти встановлено, що вони недостатньо поінформовані про наявні бази практик, період та особливості проходження практики на підприємствах. За результатами ознайомлення з угодами на проведення практик визначено, що здобувачі направляються на практику на різні суб'єкти господарювання, зокрема, у 2021 році це були: ТОВ «Епіцентр-К», ТЗОВ «Євродім», ТОВ «БРОКБІЗНЕСЦЕНТР «СТАНІСЛАВ»», ФОП Ілюк Володимир Ярославович (наказ № 06/06-12-С від 13.01.21 р.) тощо. Крім того університетом укладено угоди про співпрацю з ТОВ «ОЛПІС» (угода про співпрацю 80с/19-1 від 26.12.19), Прикарпатською державною сільськогосподарською дослідною станцією Інституту сільського господарства Карпатського регіону НААН (угода про співпрацю 22с/20 від 02.03.20), ПП «Степан Мельничук» (угода про співпрацю 21с/20 від 02.03.20), ТОВ «ПРЕСТИЖ-П» (угода про співпрацю 28с/20 від 10.03.20), ТДВ «Івано-Франківський хлібокомбінат» (угода про співпрацю 42с/20 від 18.09.20) тощо. Отже, ОП передбачає практичну підготовку здобувачів вищої освіти, яка дозволяє здобути компетентності, необхідні для подальшої професійної діяльності.

6. Освітня програма передбачає набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок (soft skills), що відповідають заявленим цілям.

За результатами аналізу встановлено, що ОП «підприємництво, торгівля та біржова діяльність» спрямована на набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок (комунікативні навички, навички працювати в команді, уміння формувати власну думку та приймати рішення, навички презентації) у межах вивчення таких обов'язкових освітніх компонентів, як: «Іноземна мова», «Бізнес-комунікації у підприємстві» (введено до ОП у 2020 році), «Економіка соціально-трудова відносин у ПТБД», «Менеджмент». Навички спілкування в колективі, роботи в команді та професійних взаємовідносин додатково набуваються при проходженні виробничої практики на підприємствах. Серед вибіркових освітніх компонентів циклу загальної підготовки здобувачам вищої освіти пропонується одна з двох дисциплін на вибір: або ВК 44 «Культура та етика підприємництва», або ВК 45 «Бізнес-культура», які також сприяють набуттю soft skills. Участь у студентських науково-практичних конференціях, діяльності органів студентського самоврядування, культурно-масових заходах (<https://cutt.ly/yzF6xrE>), функціонування в межах університету молодіжного центру «Paragraph» (відкритого молодіжного коворкінг-простору) та інших заходів сприяють набуттю соціальних та комунікаційних навичок soft skills у здобувачів ОП. Зустріч з представниками студентського самоврядування та здобувачами вищої освіти підтвердила наявність у них широких можливостей з розвитку соціальних і комунікативних навичок.

7. Зміст освітньої програми урахує вимоги відповідного професійного стандарту (за наявності).

Професійний стандарт за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» відсутній, тому для визначення результатів навчання використовується Національна рамка кваліфікацій, Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя, Класифікатор професій ДК 003:2010.

8. Обсяг освітньої програми та окремих освітніх компонентів (у кредитах Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи) реалістично відбиває фактичне навантаження здобувачів, є відповідним для досягнення цілей та програмних результатів навчання.

Навантаження здобувачів вищої освіти за ОП «підприємництво, торгівля та біржова діяльність» регламентується «Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу» (<https://cutt.ly/xz8lRgL>). Відповідно до «Методичних рекомендацій до змісту та організації самостійної роботи студентів» (<https://cutt.ly/Xz4ohmf>) навчальний час, відведений для самостійної роботи здобувачів вищої освіти, повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального навчального часу, відведеного для вивчення ОК. Аналіз навчального плану 2020 року (<https://cutt.ly/cz8YZNv>) підтверджує, що кількість годин аудиторних занять у навчальних дисциплінах за ОП становить від 1/3 до 2/3 загальної кількості годин ОК, окрім ОК «Фізична культура» (на самостійну роботу не відведено години). Обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин. Навантаження одного навчального року складає 60 кредитів ECTS. Щотижневе аудиторне навантаження здобувачів вищої освіти складає у 1-7 семестрах – 20 годин та у 8 семестрі – 21 годину, що свідчить про дотримання норм, встановлених «Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу» (не більше 22 годин). На першому (бакалаврському) рівні вищої освіти значна увага повинна приділятися практичній складовій навчального процесу. На ОП «підприємництво, торгівля та біржова діяльність» аудиторні години обов'язкових освітніх компонентів розподілені у відповідності до цього принципу: на лекції відводиться 1080 годин, на практичні, семінарські та лабораторні заняття – 1200 годин.

9. У разі здійснення підготовки здобувачів вищої освіти за дуальною формою освіти структура освітньої програми та навчальний план узгоджені із завданнями та особливостями цієї форми здобуття освіти.

За ОП не здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти за дуальною формою освіти, але є передумови для її запровадження. Зокрема, в 2019 році в університеті було розроблено «Положення про дуальну форму здобуття вищої освіти у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»» (<https://cutt.ly/9zFbptK>). Під час онлайн-зустрічі роботодавці висловили бажання співпрацювати з кафедрою теоретичної і прикладної економіки у даному напрямі. Також випускники в якості одного з напрямів покращення ОП зазначили надання здобувачам можливостей поєднувати теоретичне навчання в університеті з практичним навчанням на робочому місці на підприємстві.

Загальний аналіз щодо Критерію 2:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 2.

Сильні сторони: – підтримка розвитку та формування у здобувачів певних soft skills (комунікативні навички, навички працювати в команді, уміння формувати власну думку та приймати рішення, навички презентації).

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 2.

Слабкі сторони: – в розділі 3 ОП «Характеристика освітньої програми» відсутній перелік загальних компетентностей; крім того розділи в ОП мають нелогічну послідовність (Розділ 5 «Викладання та оцінювання» – Розділ 3 «Характеристика освітньої програми» – Розділ 7 «Програмні результати навчання»); – «Положення про порядок реалізації здобувачами вищої освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» права на вільний вибір навчальних дисциплін» 2016 року потребує оновлення, оскільки містить згадку про рівень спеціаліста; – зв'язки на структурно-логічній схемі ОП між окремими компонентами не є логічними з огляду на зміст освітніх компонентів відповідно до силабусів та робочих програм. Рекомендації: – додати до розділу 3 ОП «Характеристика освітньої програми» перелік загальних компетентностей, набуття яких вона забезпечує; логічно структурувати розділи ОП; – оновити зміст «Положення про порядок реалізації здобувачами вищої освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» права на вільний вибір навчальних дисциплін»; – переглянути зв'язки на структурно-логічній схемі ОП, зміст силабусів та РП.

Рівень відповідності Критерію 2.

Рівень В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 2.

ОП забезпечує розвиток та формування у здобувачів певних soft skills (комунікативні навички, навички працювати в команді, уміння формувати власну думку та приймати рішення, навички презентації). Однак існує ряд недоліків за Критерієм 2: в характеристиці ОП відсутній перелік загальних компетентностей; «Положення про порядок реалізації здобувачами вищої освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» права на вільний вибір навчальних дисциплін» 2016 року потребує оновлення, оскільки містить згадку про рівень спеціаліста; зв'язки на структурно-логічній схемі ОП потребують перегляду; наразі підготовка здобувачів вищої освіти за дуальною формою освіти не здійснюється. Загалом ОП «підприємництво, торгівля та біржова діяльність» та освітня діяльність за цією програмою відповідають Критерію 2. Зазначені недоліки не потребують значного часу на виправлення.

Критерій 3. Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання:

1. Правила прийому на навчання за освітньою програмою є чіткими та зрозумілими, не містять дискримінаційних положень та оприлюднені на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти.

«Правила прийому до ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» є чіткими та зрозумілими, не містять дискримінаційних положень. Документ розміщено на офіційному сайті ЗВО (https://admission.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/6/2021/02/Правила-прийому-ПНУ-2021_09_02_2021_full.pdf), що забезпечує його доступність для широкого кола зацікавлених осіб.

2. Правила прийому на навчання за освітньою програмою враховують особливості самої освітньої програми.

Прийом на навчання за ОП здійснюється у відповідності до затверджених «Правил прийому до ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»». Конкурсний відбір проводиться: на основі ПЗСО за результатами ЗНО: 1) українська мова і література – 0,3; 2) математика – 0,4; 3) історія України / іноземна мова / біологія / географія / фізика / хімія – 0,3; на основі СО «Молодший бакалавр» за результатами ЗНО та фахового іспиту: 1) українська мова і література – 0,3; 2) математика (або історія України, іноземна мова, біологія, географія, фізика, хімія – для небюджетної пропозиції) – 0,3; 3) фаховий іспит («Підприємництво») – 0,4. Мінімальний бал – 100. Надання сертифікату ЗНО з математики найбільшого вагового коефіцієнту при вступі на основі ПЗСО є цілком виправданим з урахуванням наявності в ОП низки ОК, що передбачають використання математичного інструментарію для вирішення актуальних підприємницьких та економіко-управлінських задач. Програма фахового іспиту («Підприємництво») охоплює тематику дисциплін «Політекономія», «Вступ до спеціальності», «Підприємницька діяльність», «Мікроекономіка», «Економіка соціально-трудових відносин у ПТБД», «Економіка підприємства» та «Макроекономіка». Програма щорічно переглядається, оновлюється та розміщується на офіційному веб-сайті закладу (https://admission.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/6/2021/02/076-Підприємництво-торгівля-та-біржова-діяльність_б_мс.pdf). Проте, ЕГ рекомендує у зазначеній програмі додати до літературних джерел видання з дисциплін «Мікроекономіка», «Макроекономіка» за останні п'ять років.

3. Визначені чіткі та зрозумілі правила визнання результатів навчання, отриманих в інших закладах освіти, зокрема під час академічної мобільності, що відповідають Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні (Лісабон, 1997 р.), є доступними для всіх учасників освітнього процесу та послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.

У закладі існують чіткі та зрозумілі процедури визнання результатів навчання, отриманих в інших закладах освіти, які регулюються «Положенням про порядок визначення академічної різниці та перезарахування навчальних дисциплін в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»» (<https://google.su/hWZnS>) та «Положенням про академічну мобільність учасників освітнього процесу» (<https://google.su/XeWIJO5h>). Слід зазначити, що затверджене у 2015 р. «Положення про порядок визначення академічної різниці та перезарахування навчальних дисциплін у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»» не відображає актуальні зміни у чинному освітньому законодавстві в частині визначення СО «Молодший бакалавр» (згадується лише ОКР «Молодший спеціаліст»), що потребує відповідного оновлення.

Визнання результатів навчання в рамках академічного співробітництва із іноземними ЗВО відбувається з використанням європейської системи трансферу та накопичення кредитів ECTS, або ж із урахуванням системи оцінювання результатів навчання, прийнятої у країні закладу-партнера (якщо використання ECTS не передбачено).

4. Визначені чіткі та зрозумілі правила визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, які є доступними для всіх учасників освітнього процесу та послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.

Порядок визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, регламентовано Положенням про порядок зарахування результатів неформальної освіти у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», яке розміщено у загальному доступі на офіційному сайті ЗВО (<https://goo-gl.su/0ouKO>). Здобувачі під час зустрічі з ЕГ продемонстрували обізнаність щодо можливостей визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, проте прикладів таких випадків за ОП наведено не було. Слід зазначити, що ЗВО врахував зауваження, отримані від ЕГ та ГЕР у рамках минулої акредитації, та забезпечив більш чітке розмежування процедури зарахування результатів отриманих здобувачами вищої освіти у формальній та неформальній освіті в оновленій редакції Положення про порядок зарахування результатів неформальної освіти у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора № 80 від «12» лютого 2021 року). В умовах карантинних заходів університет забезпечив викладачам та здобувачам вищої освіти безкоштовний доступ до курсів платформи Coursera for Campus (<https://pnu.edu.ua/?s=Coursera+>), завдяки яким вони мають можливість підвищити свою професійну та педагогічну майстерність. Це було також підтверджено під час онлайн-зустрічей зі здобувачами та НПП.

Загальний аналіз щодо Критерію 3:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 3.

Сильні сторони: – наявність зрозумілих та прозорих правил для вступу, що враховують особливості ОП; – процедура визнання результатів навчання, отриманих в інших закладах освіти, зокрема під час академічної мобільності, є чіткою та доступною для учасників освітнього процесу; – створено необхідні умови для визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 3.

Слабкі сторони: – неадаптованість «Положення про порядок визначення академічної різниці та перезарахування навчальних дисциплін в університеті» до чинних освітніх реалій (не містить інформації про СО «Молодший бакалавр»); – наявність у Програмі фахового іспиту («Підприємництво») посилань на застарілі джерела (з дисциплін «Макроекономіка» та «Мікроекономіка»). Рекомендації: – внести зміни у «Положення про порядок визначення академічної різниці та перезарахування навчальних дисциплін у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» з урахуванням наявності СО «Молодший бакалавр»; – оновити рекомендовані джерела у Програмі фахового іспиту («Підприємництво») з використанням сучасних українських та іноземних видань з дисциплін «Макроекономіка» та «Мікроекономіка».

Рівень відповідності Критерію 3.

Рівень В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 3.

Правила прийому на навчання за ОП є чіткими та зрозумілими, не містять дискримінаційних положень та загалом враховують її специфіку. Закладом створені необхідні умови для забезпечення визнання результатів навчання в інших ЗВО (зокрема під час академічної мобільності) та отриманих у неформальній освіті. Виходячи з викладеного, ЕГ вважає можливим зробити висновок про загальну відповідність Критерію 3 з недоліками, що не є суттєвими.

Критерій 4. Навчання і викладання за освітньою програмою:

1. Форми та методи навчання і викладання сприяють досягненню заявлених у освітній програмі цілей та програмних результатів навчання, відповідають вимогам студентоцентрованого підходу та принципам академічної свободи.

У ЗВО прийнято «Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2021/01/Polozennia-pro-OOP-25_12_2020-1.pdf), що визначає принципи, форми, методи організації та контролю освітнього процесу. У ході зустрічей з фокус-групами (здобувачами вищої освіти та професорсько-викладацьким складом, роботодавцями, випускниками) експертна група переконалась, що: 1) викладачі використовують традиційні (лекційні та практичні заняття) у поєднанні з інтерактивними (case-study, виїзні заняття на підприємствах-партнерах (наприклад, ТДВ «Івано-Франківський хлібокомбінат»)) форми і методи навчання, які сприяють досягненню програмних цілей та результатів ОП. Однією з позитивних сторін є виконання на практичних заняттях завдань на основі реальних даних підприємств (оскільки викладачі поєднують викладання та власну бізнес-практику, наприклад, доц. Стефінін В.В.). Однак роботодавцями та випускниками було наголошено на доцільності проведення більшої кількості відкритих практико-орієнтованих лекцій, практичних занять, круглих столів за участю здобувачів, викладачів, випускників та роботодавців; 2) наявний діалог викладачів зі здобувачами щодо моніторингу змісту, форм та методів навчання підтверджує дотримання студентоцентрованого підходу та принципу академічної свободи, що, у свою чергу, забезпечує підвищення якості освітньої програми. Однак визначено, що наявні в анкеті запитання щодо форм та методів навчання і викладання (<https://cutt.ly/Vx4CFrk>) стосуються ОП загалом і не дають змогу оцінити їх в розрізі окремих освітніх компонентів. В той же час «Анкета опитування щодо якості викладання дисципліни», яку розміщено в Системі дистанційного навчання, не містить питань щодо задоволеності методами та формами навчання; 3) діючі Міжнародний центр «PARAGRAPH» (<https://paragraph.if.ua>), Проектно-освітній центр «Агенти змін» (<http://agentyzmin.pnu.edu.ua/ua>) забезпечують розвиток у здобувачів softs kills під час комунікації із зовнішніми стейкхолдерами (роботодавцями, успішними випускниками, представниками ОТГ тощо).

2. Усім учасникам освітнього процесу своєчасно надається доступна і зрозуміла інформація щодо цілей, змісту та програмних результатів навчання, порядку та критеріїв оцінювання у межах окремих освітніх компонентів (у формі силабуса або в інший подібний спосіб).

Уся інформація про підрозділи, їх структури, викладацький склад, напрями і спеціальності, за якими здійснюється підготовка фахівців із зазначенням термінів та умов навчання, форм атестації, навчальних планів, змісту та очікуваних результатів публікується у відкритому доступі у «Інформаційному пакеті» (<https://ktipe.pnu.edu.ua/інформаційний-пакет-ектс/>). На офіційній сторінці кафедри теоретичної і прикладної економіки (<https://ktipe.pnu.edu.ua/2020-опп-птбд/>) розміщено опис ОП із визначенням цілей, змісту та очікуваних результатів навчання, силабуси (<https://ktipe.pnu.edu.ua/силабуси-2020-птбд/>) та робочі програми (<https://ktipe.pnu.edu.ua/робочі-програми-навчальних-дисциплі/>). На сторінці кафедри також розміщено графік навчального процесу (<https://cutt.ly/WxB0DgQ>). Під час зустрічі зі здобувачами вищої освіти було встановлено, що на перших заняттях викладачі ознайомлюють навчальну групу з критеріями оцінювання, основним змістом, методами навчання. Крім цього дана інформація доступна через особистий кабінет у системі дистанційного навчання (<http://www.d-learn.pnu.edu.ua>), що, у свою чергу, забезпечує безперервне та студентоорієнтоване навчання у дистанційному режимі.

3. Заклад вищої освіти забезпечує поєднання навчання і досліджень під час реалізації освітньої програми відповідно до рівня вищої освіти, спеціальності та цілей освітньої програми.

У ході зустрічей із фокус-групами було визначено, що: 1) викладачі використовують результати наукових досліджень у рамках наукової теми ДР 0111U007667 «Розробка теоретичних та прикладних аспектів управління соціально-економічним розвитком регіону». Однак під час онлайн-зустрічі зі здобувачами вищої освіти встановлено, що вони мають низький рівень поінформованості щодо залучення до наукової теми, та факту їх залучення до НДР не було виявлено; 2) гарант програми відзначила, що під її керівництвом функціонує наукова проблемна група «Проблеми соціально-економічного розвитку підприємств регіону в умовах децентралізації». Учасниця даної проблемної групи (Деделюк Вікторія) нагороджена дипломом I ступеня Всеукраїнського студентського професійного творчого конкурсу проектів «Територіальний розвиток громад в Україні» (у номінації «Розвиток підприємництва, місцевий розвиток» за проект «Роль децентралізації для розвитку підприємництва в ОТГ») у 2020 р. (<https://ktipe.pnu.edu.ua/2020/07/15/широ-вітаємо-деделюк-вікторію-та-її-на/>). Крім цього, здобувачки ОП Марта Звіришин та Вікторія Деделюк отримали відзнаки від ректора ЗВО за вагомі здобутки у науковій роботі. Здобувач Капушак Назарій на конкурсній основі був відібраний для участі у Конференції наукової молоді «Економічне майбутнє України» (<https://ktipe.pnu.edu.ua/2019/04/05/креативні-ідеї-економічного-майбутн/>). Наукові результати здобувачів вищої освіти публікуються у наукових фахових виданнях, матеріалах всеукраїнських та міжнародних конференцій (<https://cutt.ly/vxNBDwf>).

4. Педагогічні, науково-педагогічні, наукові працівники (далі – викладачі) оновлюють зміст освіти на основі наукових досягнень і сучасних практик у відповідній галузі.

Згідно загальнодоступної інформації, наведеної у «Положенні про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2021/01/Polozennia-pro-OOP-25_12_2020-1.pdf) перегляд та оновлення робочих програм, силабусів, навчально-методичних матеріалів відбувається на систематичній основі. У ході зустрічі з фокус-групами (роботодавці та НПП) було визначено, що навчальний план скореговано відповідно до запитів роботодавців. Так, наприклад, Галяс Ольга Михайлівна (інспектор з кадрів ТДВ «Івано-Франківський хлібокомбінат») відзначила, що надано пропозиції щодо курсу «Публічні закупівлі», Феденчук Ярослав Миколайович (директор ТОВ «ОЛГІС») – щодо курсу «Зовнішньо-економічна діяльність». Стажування викладача доц. Мацола М.М. на тему «Практики викладання навчальних дисциплін спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» у закладах вищої освіти згідно сучасних стандартів» у Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу (довідка № 46-35-6 від 8.02.2021 р.) дозволили оновити зміст, інструменти та методи викладання у рамках ОП. Участь доц. Ціжми Ю.І. у трьохмісячному міжнародному науковому стажуванні «The innovative Methods and Technologies of Teaching: The Newest in the European Educational Practice» у Вищій Школі Лінгвістичній (Польща) дозволили оновити зміст та методи викладання дисципліни «Експертна оцінка товарів та послуг», «Торговельна діяльність» та «Товарознавство». Участь доц. Стефініна В.В. у тренінгу GAMEHUB «Creative thinking & digital business making» дозволила оновити зміст дисциплін «Бізнес-комунікації у підприємстві», «Поведінка споживача» та «Інноваційна діяльність підприємства». У ході експертизи встановлено, що за результатами науково-практичного круглого столу «Сучасний стан та проблеми розвитку підприємництва в умовах пандемії» було систематизовано запити стейкхолдерів щодо компетентностей здобувачів вищої освіти з урахуванням тенденцій розвитку спеціальності (<https://ktime.pnu.edu.ua/2021/02/04/відбувся-онлайн-засідання-науково-пр/>).

5. Навчання, викладання та наукові дослідження пов'язані з інтернаціоналізацією діяльності закладу вищої освіти.

У 2019 р. ЗВО затверджено «Стратегію інтернаціоналізації ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (<https://ic.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/19/2019/12/Стратегія-інтернаціоналізації.pdf>), у якій визначено, що одним із пріоритетних завдань є розвиток міжнародної академічної та наукової мобільності, участь у міжнародних освітніх та наукових програмах, створення спільних освітніх програм та програм подвійних дипломів з метою інтегрування здобувачів та викладачів у глобальний освітній простір. На загальноуніверситетському рівні підписано низку договорів про співробітництво між ЗВО та закордонними партнерами (<https://ic.pnu.edu.ua/угоди-про-співпрацю/>). У ході інтерв'ювання здобувачів вищої освіти не виявлено їх факту участі у програмах академічної мобільності. На офіційному веб-сайті університету у вкладці «Студентам» створено сторінку «Конкурси і гранти» (<https://cutt.ly/uxoVibz>), на якій розміщується інформація щодо можливостей участі здобувачів у різних проєктах. Під час онлайн-зустрічі здобувачі та представники студентського сенату відзначили, що цю інформацію також розповсюджують через соціальні мережі. Встановлено, що НПП активно приймає участь у міжнародних проєктах, зокрема: Tempus IV – 6th Call Berufliche und unternehmerische Selbständigkeit durch Entrepreneurship-Erziehung und Gründungsberatung (BUSEEG), Erasmus+ (Key Action 2: Capacity Building in the field of higher education) «Improving teacher education for applied learning in the field of ITE-VET» (доц. Мацола М.М.), «DOBRE» – «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (доц. Стефінін В.В., доц. Ємець О.І.).

Загальний аналіз щодо Критерію 4:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 4.

Сильні сторони: – наявна система дистанційного навчання (<https://d-learn.pnu.edu.ua>) інтегрує нормативно-організаційне забезпечення навчального процесу та інформацію про навчальний процес, викладача, його контактні дані, необхідні лекційні та методичні матеріали до занять; – оскільки викладачі поєднують викладання та власну бізнес-практику, однією з позитивних сторін є виконання на практичних заняттях завдань на основі реальних даних підприємств; – викладачі ОП активно долучаються до реалізації міжнародних проєктів. Позитивні практики: – функціонування на кафедрі теоретичної і прикладної економіки наукової проблемної групи «Проблеми соціально-економічного розвитку підприємств регіону в умовах децентралізації».

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 4.

Слабкі сторони: – здобувачі вищої освіти мають низький рівень поінформованості про наукову діяльність викладачів за ОП, що унеможливує повноцінний розвиток їх компетенцій щодо наукових досліджень; – наразі за даною ОП відсутні власні програми академічної мобільності (програми подвійних дипломів, включеного семестру тощо). Крім цього, здобувачі вищої освіти мають низький рівень поінформованості щодо міжнародних можливостей. З огляду на це, даний факт обмежує виконання завдань у рамках концепції інтернаціоналізації освітнього процесу. Рекомендується: – залучати здобувачів вищої освіти до виконання наукової теми кафедри за даною ОП; – активізувати участь здобувачів вищої освіти у програмах академічної мобільності; посилити

міжнародну діяльність у рамках ОП через залучення здобувачів до участі у програмах міжнародної академічної мобільності та розширення бази міжнародного партнерства за даною ОП.

Рівень відповідності Критерію 4.

Рівень В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 4.

Експертною групою встановлено, що навчання і викладання за ОП цілком відповідають Критерію 4. Диференційовані форми та методи організації освітнього процесу сприяють досягненню цілей та програмних результатів навчання. У ході зустрічей з фокус-групами було встановлено, що принципи студентоцентризму та академічної свободи є основними для ОП та ЗВО в цілому. Визначено, що діюча внутрішня система дистанційного навчання (<https://d-learn.pnu.edu.ua>) забезпечує здобувачів вільним доступом до інформації про навчальний процес, необхідного лекційного та методичного матеріалів. Викладачі оновлюють робочі програми та силабуси відповідно до потреб стейкхолдерів. Отже, враховуючи сильні та слабкі сторони даного критерію, експертна група вважає, що Критерій 4 відповідає рівню В.

Критерій 5. Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна добросесність:

1. Форми контрольних заходів та критерії оцінювання здобувачів вищої освіти є чіткими, зрозумілими, дозволяють встановити досягнення здобувачем вищої освіти результатів навчання для окремого освітнього компоненту та/або освітньої програми в цілому, а також оприлюднюються заздалегідь.

Форми контрольних заходів та критерії оцінювання за ОП регламентуються «Положенням про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»» (<https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2019/10/Положення-ВСЗЯ.pdf>) та «Положенням про порядок організації та проведення оцінювання успішності студентів» (<https://cutt.ly/9rJXxgr>), й наводяться у робочих програмах навчальних дисциплін та силабусах. Здобувачами підтверджено, що форми поточних та підсумкових контрольних заходів є зрозумілими, повідомляються викладачами на перших заняттях та завчасно публікуються у відповідних розділах платформ дистанційного навчання (<http://www.d-learn.pu.if.ua/>). Гарант ОП проінформував про існуючу практику опитувань щодо чіткості та зрозумілості критеріїв оцінювання навчальних досягнень здобувачів (на запит ЕГ надано відповідну анкету). У цілому критерії оцінювання знань за ОК ОП є прозорими та валідними, що дозволяє забезпечити об'єктивне оцінювання рівня засвоєння матеріалу.

2. Форми атестації здобувачів вищої освіти відповідають вимогам стандарту вищої освіти (за наявності).

Стандарт вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України №1243 від 13.11.2018 р. Процедура атестації здобувачів за ОП (<https://ktype.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/62/2020/09/2020-ОПП-ПТБД-2.pdf>) передбачає публічний захист кваліфікаційної роботи, що у повній мірі відповідає зазначеному стандарту.

3. Визначено чіткі і зрозумілі правила проведення контрольних заходів, що є доступними для усіх учасників освітнього процесу, забезпечують об'єктивність екзаменаторів, зокрема включають процедури запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, визначають порядок оскарження результатів контрольних заходів і їх повторного проходження, та послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.

Правила проведення контрольних заходів є доступними та регламентуються «Положенням про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти» (<https://goo-gl.su/wNJOmo>), «Порядком організації та проведення оцінювання успішності студентів» (<https://goo-gl.su/w7h4FLH>), «Порядком повторного вивчення дисциплін (кредитів ECTS) в умовах ECTS» (<https://goo-gl.su/AkCym>), «Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу» (https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2021/01/Polozennia-pro-OOP-25_12_2020-1.pdf). Зазначені документи чітко визначають механізм проведення контрольних заходів і порядок оскарження їх результатів, та є публічними (розміщені на офіційному веб-сайті ЗВО). У закладі повторне складання заліків та іспитів передбачається не більше двох разів з

кожної дисципліни: один раз викладачеві (талон №2), другий – комісії (талон №3), яка створюється керівником структурного підрозділу. Друга прездача для забезпечення об'єктивності оцінювання відбувається виключно у тестовій формі з використанням ІКТ. Функціонує гаряча лінія з ректором, на яку здобувачі можуть звернутися зокрема й з проблемою конфлікту інтересів при оцінюванні. Здобувачі під час зустрічі з ЕГ продемонстрували ознайомленість з порядком оскарження результатів контрольних заходів та їх повторного проходження. Позитивно слід визнати практику організації контрольних заходів у тестовій формі з використанням ІКТ за заявою здобувача або викладача, яка дозволяє уникнути потенційного конфлікту інтересів при оцінюванні. Порядок процедури регламентовано наказом ректора №329 від 29 травня 2018 р. «Про використання тестової форми проведення семестрових екзаменів та підсумкової атестації з використанням комп'ютерних технологій» (<https://cutt.ly/VjudWNY>).

4. У закладі вищої освіти визначено чіткі та зрозумілі політика, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності, що послідовно дотримуються всіма учасниками освітнього процесу під час реалізації освітньої програми. Заклад вищої освіти популяризує академічну доброчесність (насамперед через імплементацію цієї політики у внутрішню культуру якості) та використовує відповідні технологічні рішення як інструменти протидії порушенням академічної доброчесності.

Політика, принципи та стандарти академічної доброчесності (АД) у закладі регламентується «Кодексом честі ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»» (<https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/Кодекс.FR12.pdf>), «Положенням про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі студентів» (<https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/Наказ-№-655-від-19.10.2015-року.pdf>), «Положенням про Комісію з питань етики та академічної доброчесності» (<https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/Положення.FR12.pdf>). У силабусах ОК прописуються правила дотримання академічної доброчесності та наслідки її порушення в розділі 8. «Політика навчальної дисципліни». Заклад володіє необхідним для перевірки на унікальність текстів програмним забезпеченням («Unicheck» та «Plagiat.pl»), яке використовується при перевірці кваліфікаційних робіт здобувачів на плагіат. В університеті існує посада провідного фахівця з питань запобігання і виявлення корупції, завданням якого є попередження різних проявів корупції, в тому числі і шляхом моніторингу відгуків у соціальних мережах. На популяризацію АД у закладі спрямована робота Комісії з питань етики та академічної доброчесності. Здобувачі під час зустрічі з ЕГ підтвердили проведення системних заходів щодо популяризації АД в університеті, але в той самий час продемонстрували фрагментарне розуміння її змісту. Слід зазначити, що під час проходження попередньої акредитаційної експертизи заклад вже отримував рекомендації щодо необхідності активізації роз'яснювальної роботи зі здобувачами ОП з питань академічної доброчесності.

Загальний аналіз щодо Критерію 5:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 5.

Сильні сторони: – чітко визначений механізм проведення контрольних заходів і порядок оскарження їх результатів; – зрозумілі політика, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності; – наявність необхідних програмних рішень для перевірки текстів на плагіат («Unicheck» та «Plagiat.pl»). Позитивні практики: – організація контрольного заходу у тестовій формі з використанням ІКТ за заявою здобувача або викладача з метою запобігання потенційного конфлікту інтересів при оцінюванні; – наявність посади провідного фахівця з питань запобігання і виявлення корупції; – висвітлення правил дотримання академічної доброчесності та наслідків її порушення у силабусах в розділі 8. «Політика навчальної дисципліни».

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 5.

Слабкі сторони: – фрагментарне розуміння здобувачами змісту академічної доброчесності. Рекомендації: – підсилити роз'яснювальну роботу зі здобувачами ОП з питань сутності, принципів та норм академічної доброчесності в сучасному освітньо-науковому середовищі.

Рівень відповідності Критерію 5.

Рівень В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 5.

ОП в достатній мірі відповідає якісним характеристикам за Критерієм 5: існує чітко визначений механізм проведення контрольних заходів і порядок оскарження їх результатів; політика, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності є цілком зрозумілими, заклад володіє необхідним програмним забезпеченням для перевірки унікальності текстів. Враховуючи всю цілісність встановлених фактів (сильних сторін, позитивних практик, слабких сторін, недоліків) та їх контексту, ЕГ вважає можливим стверджувати про загальну відповідність Критерію 5 з недоліками, що не є суттєвими.

Критерій 6. Людські ресурси:

1. Академічна та/або професійна кваліфікація викладачів, задіяних до реалізації освітньої програми, забезпечує досягнення визначених відповідною програмою цілей та програмних результатів навчання.

Згідно зі зведеною інформацією про викладачів, представленою в звіті про самоаналіз, обов'язкові освітні компоненти на ОП викладають 23 викладача, у тому числі 2 доктора наук (проф. Пилипів Н.І., проф. Матковський П.Є.) та 20 кандидатів наук (доц. Ціжма Ю.Ю., доц. Мацола М.М., доц. Васильченко М.М., доц. Стефінін В.В., доц. Ємець О.І., доц. Бублик С.А., доц. Дмитришин М.І., доц. Пілько А.Д., ас. Возняк С.В., доц. Дрогомирецька Л.Р., доц. Монолатій Т.П., доц. Кучера А.М., доц. Судук Н.В., доц. Думчак І.М., доц. Гречаник Н.Ю., проф. Шеленко Д.І., викл. Мацьків В.В., доц. Шурпа С.Я., доц. Копчак Ю.С.). Згідно з інформацією, наданою у відомостях про самооцінювання, встановлено відповідність академічної кваліфікації викладачів, задіяних до реалізації освітньої програми. Рівень кваліфікації викладачів підтверджується наявними дипломами про вищу освіту, дипломами про наукові ступені, атестатами про вчене звання, посвідченнями та свідоцтвами про підвищення кваліфікації (стажування) за профілем ОП. Аналіз зведеної інформації про викладачів ОП, яку надано у «Відомостях про самооцінювання освітньої програми», результати співбесіди з викладачами, здобувачами вищої освіти і випускниками ОП показали, що кваліфікація НПП, які задіяні у реалізації ОП, в цілому забезпечує досягнення цілей ОП та програмних результатів навчання. У ході зустрічі з НПП встановлено, що викладачі (доц. Стефінін В.В., Мацола М.М.) мають практичний досвід роботи за фахом. Зокрема, доц. Стефінін В.В. у 2004 році працював на посаді комерційного директора ТОВ «Маріанна», в період з 2007 до 2010 року займався підприємницькою діяльністю (ФОП СТЕФІНІН В.В.); доц. Мацола М.М. в період з 2008 року до жовтня 2019 року був співвласником ТОВ «ДЖЕТ ЛАЙН ІНТЕРНЕТШІП Л.Л.С.ЮКРЕЙН». Однак рекомендується посилити науково-публікаційну активність викладачів відповідно до освітніх компонентів, які вони викладають, зокрема ОК «Товарознавство», «Експертна оцінка товарів і послуг», «Торговельна діяльність», «Управління якістю товарів і послуг», «Поведінка споживача» тощо. Також слід зазначити, що лише декілька наукових публікацій (які частково відповідають профілю ОП) опубліковано у виданнях, що індексуються наукометричними базами даних Scopus та/або Web of Science. НПП є авторами (співавторами) навчально-методичних праць, у тому числі підручників та навчальних посібників з дисциплін, що викладаються на ОП.

2. Процедури конкурсного добору викладачів є прозорими і дозволяють забезпечити необхідний рівень їхнього професіоналізму для успішної реалізації освітньої програми.

Процедура конкурсного добору НПП здійснюється відповідно до затвердженого «Положення про порядок заміщення посад науково-педагогічних працівників» (<https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/Положення.pdf>), що забезпечує дотримання принципів прозорості і дозволяє забезпечити достатній рівень їхнього професіоналізму для успішної реалізації ОП. Оголошення щодо конкурсу на заміщення вакантних посад оприлюднюються у друкованому виданні та дублюються на офіційній сторінці ЗВО (<https://pnu.edu.ua/конкурс-на-заміщення-посад/>). Під час акредитації визначено, що основним критерієм при продовженні контракту є наукові та академічні здобутки претендента. В університеті діє система щорічного рейтингування НПП, результати якого беруться до уваги при продовженні контракту. Крім цього, у системі дистанційного навчання діє анонімне анкетування щодо якості викладання НПП «Викладач очима студентів» <https://cee.pnu.edu.ua/викладач-очима-студента/>. Однак, у ході зустрічей зі здобувачами, визначено, що вони не активно беруть участь у даних опитуваннях.

3. Заклад вищої освіти залучає роботодавців до організації та реалізації освітнього процесу.

Під час інтерв'ю зі стейкхолдерами (роботодавцями) встановлено їх участь при обговоренні та оновленні ОП. Роботодавці зазначили, що надають консультації щодо підвищення якості ОП з метою формування відповідних компетентностей конкурентоздатного випускника. У ході експертизи було надано 10 договорів про співпрацю з роботодавцями та організації практики здобувачів вищої освіти. Роботодавці відмітили, що їх рекомендації було враховано при оновленні ОП. Галяс Ольга Михаїлівна (інспектор з кадрів ТДВ «Івано-Франківський хлібокомбінат») відзначила, що надано пропозиції щодо курсу «Публічні закупівлі», Феденчук Ярослав Миколайович (директор ТОВ «ОЛГІС») – щодо курсу «Зовнішньо-економічна діяльність». При цьому роботодавцями наголошено на доцільності запровадження курсових проєктів на прикладі їх підприємств та організацій, а випускниками визначено доцільність збільшення кількості практико-орієнтованих занять із

представниками бізнесу. За участю потенційних роботодавців 4 лютого 2021 р. було проведено науково-практичний круглий стіл «Сучасний стан та проблеми розвитку підприємництва в умовах пандемії» у дистанційній формі.

4. Заклад вищої освіти залучає до аудиторних занять професіоналів-практиків, експертів галузі, представників роботодавців.

Під час проведення інтерв'ю з фокус-групами (здобувачами вищої освіти та роботодавцями) було підтверджено той факт, що до навчального процесу за ОП залучаються професіонали-практики, але не на постійній основі і не в рамках усіх навчальних дисциплін. Здобувачі, НПП і безпосередньо Галяс Ольга Михайлівна (інспектор з кадрів ТДВ «Івано-Франківський хлібокомбінат») підтвердила наявність тісної співпраці з ОП. Було проведено виїзні заняття на базі ТДВ «Івано-Франківський хлібокомбінат», розпочато реалізацію сумісної практико-орієнтованої програми «Таємний покупець». Позитивним є те, що ЗВО на загальноуніверситетському рівні запрошує професіоналів у галузі економіки для проведення відкритих лекцій, наприклад, випускника Романа Шеремета (<https://pnu.edu.ua/blog/2018/05/07/випускник-університету-всесвітньо-в/>, <https://pnu.edu.ua/blog/2019/06/12/12402/>), Богдана Боєчко (<https://cutt.ly/fxNaKdI>) та ін. Однак доцільно посилити роботу кафедри щодо проведення подібних заходів у рамках ОП.

5. Заклад вищої освіти сприяє професійному розвитку викладачів через власні програми або у співпраці з іншими організаціями.

У ході експертизи встановлено, що ЗВО має формалізовану систему підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників, що регулюється «Положенням про стажування та підвищення кваліфікації наукових, педагогічних і науково-педагогічних працівників ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»» (https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/210_06.04.2020.pdf). У ході інтерв'ю з НПП встановлено, що вони проходять підвищення кваліфікації відповідно до встановлених термінів (як мінімум 1 раз на 5 років), у тому числі під час стажувань у закордонних університетах (Вища Школа Лінгвістична (Польща), Інститут Європейської Політики (Німеччина) тощо) та вітчизняних установах (Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу тощо). На загальноуніверситетському рівні інформування про наявні можливості міжнародних стажувань здійснюється через web-сторінку ЗВО (<https://ic.pnu.edu.ua/category/оголошення/>). Встановлено, що НПП є активними у виконанні міжнародних грантів та проєктів, що дозволяє підвищувати їм їх кваліфікацію. Однак, не дивлячись на високу активність у міжнародних грантах та проєктах НПП, за даною ОП немає сумісних програм наукових стажувань та підвищення кваліфікації НПП з іноземними партнерами.

6. Заклад вищої освіти стимулює розвиток викладацької майстерності.

Під час зустрічі з керівниками внутрішніх структурних підрозділів ЗВО та НПП було встановлено наявність системи мотивації за оприлюднення результатів наукових досліджень у виданнях, що індексуються наукометричними базами даних Scopus та/або Web of Science (згідно з «Положенням про підтримку наукових і науково-педагогічних працівників університету, які публікують праці, що входять до наукометричних баз Scopus та Web of Science (<https://pnu.edu.ua/документи/>) передбачено зменшення годин навчального навантаження (від 15 до 45), а також диференційоване преміювання НПП (від 2 тис. грн. до 5 тис. грн.). Окрім цього у ЗВО діє «Положення про рейтингове оцінювання ефективності роботи науково-педагогічних працівників ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»» (<https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/01/Положення-про-рейтингове-оцінювання-НПП-27.12.doc>) та «Положення про рейтингове оцінювання ефективності роботи кафедри ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»» (<https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/01/Положення-рейтингування-кафедр.doc>), що передбачають систему матеріального та морального заохочення. У ЗВО діють «Положення про заохочувальні відзнаки ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» та «Положення про надання творчих відпусток».

Загальний аналіз щодо Критерію 6:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 6.

Сильні сторони: – у ході акредитації встановлено, що представники НПП мають практичний досвід роботи за фахом; – у ЗВО діють конкурси «Викладач очима студентів», діє система мотивації НПП за оприлюднення результатів наукових досліджень та заохочувальних відзнак ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 6.

Слабкі сторони: – недостатня публікаційна активність деяких викладачів за освітніми компонентами, які вони викладають, а також у виданнях, що індексуються наукометричними базами даних Scopus та/або Web of Science; – відсутність на постійній основі практики залучення зовнішніх стейкхолдерів, що мають практичний досвід, до навчального процесу за ОП; – відсутність системної роботи щодо формування та розширення бази іноземних партнерів для розроблення сумісних програм наукового стажування та підвищення кваліфікації НПП за профілем ОП. Рекомендується: – посилити науково-публікаційну активність викладачів відповідно до освітніх компонентів, які вони викладають; підвищити мотивацію за публікації у базах даних Scopus та/або Web of Science шляхом оновлення мотиваційної системи з прив'язкою надбавок за відповідність тематичного спрямування ОП; – на систематичній основі запровадити практику залучення представників бізнесу до навчального процесу у рамках ОП, наприклад, затвердити план залучення роботодавців до навчального процесу у рамках кожного курсу професійного спрямування за даною ОП; – сформувати систему мотивації НПП за розвиток міжнародної співпраці, посилити роботу у напрямі залучення всіх представників НПП у міжнародні проєкти та гранти, оприлюднювати інформацію щодо міжнародних партнерів, грантів та проєктів на сторінці кафедри, відповідальній за реалізацію ОП.

Рівень відповідності Критерію 6.

Рівень В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 6.

НПП ОП за академічним та професійним рівнем відповідає цілям та програмним результатами навчання. Конкурсний добір викладачів є прозорим. Заклад залучає роботодавців та експертів-практиків до організації та реалізації освітнього процесу. ЗВО стимулює розвиток викладацької майстерності. Однак, рекомендуємо посилити роботу у напрямі активізації оприлюднення наукових досліджень за профілем ОП та формування бази іноземних партнерів у рамках ОП, що забезпечить повноцінну інтернаціоналізацію навчального процесу за даною ОП. Рекомендується оприлюднювати інформацію щодо міжнародних партнерів, грантів та проєктів на сторінці кафедри, за якою реалізується ОП. ЕГ констатує загальну відповідність Критерію 6 з недоліками, що не є суттєвими.

Критерій 7. Освітнє середовище та матеріальні ресурси:

1. Фінансові та матеріально-технічні ресурси (бібліотека, інша інфраструктура, обладнання тощо), а також навчально-методичне забезпечення освітньої програми забезпечують досягнення визначених освітньою програмою цілей та програмних результатів навчання.

Фінансові ресурси ОП формуються відповідно до Статуту закладу (<https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/statut.pdf>), складаються з коштів державного бюджету, затверджених у кошторисі ЗВО та з надходжень із інших джерел, не заборонених законодавством, з дотриманням принципів цільового та ефективного використання коштів, публічності та прозорості у прийнятті рішень. Під час онлайн-огляду ЕГ переконалася, що матеріально-технічна база ЗВО дійсно відповідає встановленим вимогам і є цілком достатньою для забезпечення освітнього процесу та соціально-побутових потреб здобувачів та НПП. У процесі підготовки здобувачів за ОП використовуються 19 аудиторій економічного факультету (з яких 8 обладнані мультимедійним обладнанням) та 2 спеціалізовані комп'ютерні лабораторії інформаційно-обчислювального центру, Internet-центр, наукова бібліотека. У рамках участі у грантових програмах закладу вдалося здійснити оснащення однієї з аудиторій сучасним обладнанням, що створює можливість для використання в освітньому процесі інноваційних методів навчання. Необхідне навчально-методичне забезпечення розміщується на платформі дистанційного навчання (<https://d-learn.pnu.edu.ua/>), у репозитарії (<http://lib.pu.if.ua:8080/>) чи у банку хрестоматій (<https://cutt.ly/YhPT2SR>) та є доступним для здобувачів. У рамках минулої акредитації закладу було надано рекомендації щодо запровадження в освітній процес сучасних програмних продуктів, які використовуються у підприємницьких, торгівельних та біржових структурах. Під час зустрічі з НПП отримано інформацію щодо пошуку відповідних потребам навчального процесу ліцензійних програмних рішень, який ускладнюється превалюванням на ринку ПЗ, використання якого у державних установах є неможливим (продукти російського походження: 1С, BAS тощо). ЕГ вважає доцільним рекомендувати закладу продовжувати подальшу роботу за цим напрямом та дослідити можливість використання в освітньому процесі фахових управлінських програмних рішень іноземного (SAP, Microsoft Dynamics, Epicor тощо) та українського (IT-Enterprise, IS-PRO тощо) походження. Змістовне збагачення навчального процесу знайомством із актуальним програмним забезпеченням сприятиме кращій підготовці здобувачів до реалій сучасного ринкового середовища та позитивно вплине на конкурентоспроможність ОП загалом.

2. Заклад вищої освіти забезпечує безоплатний доступ викладачів і здобувачів вищої освіти до відповідної інфраструктури та інформаційних ресурсів, необхідних для навчання, викладацької та/або наукової діяльності в межах освітньої програми.

Під час зустрічей з учасниками освітнього процесу ЕГ встановлено, що викладачі і здобувачі вищої освіти мають вільний та безплатний доступ до потрібної інфраструктури та інформаційних ресурсів, що використовуються для навчання, викладацької та наукової діяльності в межах освітньої програми. Зокрема, заклад забезпечує усіх здобувачів безкоштовним доступом до платформи дистанційного навчання D-Learn (<https://d-learn.pnu.edu.ua/>), репозитарію (<http://lib.pu.if.ua:8080/>). У всіх корпусах на всіх поверхах, а також у гуртожитку є вільний доступ до мережі Internet. На сторінці кафедри теоретичної і прикладної економіки розміщено робочі програми ОК, силабуси; оприлюднені всі необхідні документи, які стосуються провадження освітньої діяльності університету.

3. Освітнє середовище є безпечним для життя та здоров'я здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою, та дозволяє задовольнити їхні потреби та інтереси.

За підсумками огляду матеріально-технічної бази університету та спілкування з учасниками освітнього процесу ЕГ має змогу зробити висновок, що освітнє середовище закладу є безпечним для життя та здоров'я здобувачів вищої освіти. Комплекс документів щодо відповідності освітнього середовища та умов навчання діючим санітарним вимогам і правилам протипожежного захисту розміщено у загальному доступі на офіційному сайті закладу (<https://vvrpr.pnu.edu.ua/безпечність-освітнього-процесу/>). В університеті функціонує медичний пункт. Під час зустрічі зі студентським самоврядуванням було з'ясовано, що у ЗВО дотримуються принципів санітарно-гігієнічної безпеки в умовах пандемії COVID-19 (впроваджено масочний режим, при вході проводиться температурний скринінг). Заклад опікується питанням забезпечення психологічного комфорту здобувачів, відповідні повноваження покладені на Навчально-виробничу лабораторію виховної та психолого-педагогічної роботи. Цей структурний підрозділ займається проведенням тематичних бесід, навчальних семінарів, тренінгів, майстер-класів, анонімних психологічних тестувань, залучає здобувачів до волонтерської діяльності. Інформації щодо звернень здобувачів ОП за психологічною підтримкою до Навчально-виробничої лабораторії виховної та психолого-педагогічної роботи ЕГ отримано не було. Університет забезпечує здобувачам необхідні умови для позаосвітньої діяльності: функціонують молодіжний центр «PARAGRAPH» (платформа для розвитку та дозвілля молоді) та проєктно-освітній центр «Агенти змін» (платформа для практичної співпраці здобувачів з представниками ОТГ), здобувачі вищої освіти долучаються до роботи органів самоврядування. Наявність у закладу стадіону «Наука», тренажерної та трьох спортивних зал, плавального басейну дозволяє забезпечити здобувачам можливості для спортивних активностей.

4. Заклад вищої освіти забезпечує освітню, організаційну, інформаційну, консультативну та соціальну підтримку здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою.

У ході акредитаційної експертизи з'ясовано, що здобувачі у повній мірі отримують освітню, організаційну, інформаційну, консультативну та соціальну підтримку, яка у відповідності до змісту звернення забезпечується кураторами, кафедрою, деканатом, навчально-методичним відділом, центром дистанційного навчання та моніторингу освітньої діяльності, інформаційно-обчислювальним центром, відділом міжнародних зв'язків, відділом виробничої (навчальної) практики та іншими структурними підрозділами закладу. Комунікація зі здобувачами ОП відбувається безпосередньо (під час навчального процесу, через онлайн-зустрічі) та опосередковано (через інтернет-сторінки ЗВО (<https://pnu.edu.ua/>), його сторінки у соціальних мережах (<https://cutt.ly/qhAFD7X>, <https://cutt.ly/2hAFZpS>), інтернет-сторінки факультету (<https://econ.pnu.edu.ua>), кафедри (<https://ktipe.pnu.edu.ua>, <https://www.facebook.com/groups/ktrecon>), що особливо актуально в умовах карантинних обмежень. В університеті регулярно проводяться брифінги ректора зі здобувачами вищої освіти (<http://surl.li/jrhl>). Від випускників ОП ЕГ отримала інформацію про належний консультативний супровід та відповідну організаційно-інформаційну підтримку від ЗВО протягом навчання за програмою. Позитивною практикою слід визнати розробку закладом Путівника студента (<https://cutt.ly/Wx7RIR1>), що містить загальну інформацію про діяльність ЗВО, організацію навчального процесу, можливості для здобувачів і студентські сервіси, та спрямований допомогти новим здобувачам адаптуватися до університетської системи освіти; а також функціонування в університеті Школи кураторів, метою якої є підвищення компетентності кураторів академічних груп.

5. Заклад вищої освіти створює достатні умови для реалізації права на освіту особами з особливими освітніми потребами, що навчаються за освітньою програмою.

Університет забезпечує достатні умови для реалізації права на освіту особам з особливими освітніми потребами. У ЗВО діє порядок супроводу осіб з особливими потребами (<https://cutt.ly/ehAHVMJ>) та Положення «Про організацію інтегрованого навчання осіб з особливими освітніми потребами у вищих навчальних закладах» (<https://cutt.ly/itoeyvh>). Під час онлайн-огляду матеріально-технічної бази ЕГ було продемонстровано необхідну для людей з особливими освітніми потребами інклюзивну інфраструктуру (пандус, кнопку виклику допомоги на вході, підйомники, поручні, спеціальні санітарні кімнати). Наявність в університеті платформи дистанційного навчання D-Learn (<https://d-learn.pnu.edu.ua/>) дозволяє забезпечити зручний навчальний процес для здобувачів з особливими освітніми потребами. За час існування ОП такі здобувачі за програмою не навчалися.

6. Існує чітка і зрозуміла політика і процедури вирішення конфліктних ситуацій (зокрема пов'язаних з сексуальними домаганнями, дискримінацією та/або корупцією тощо), яка є доступною для усіх учасників освітнього процесу та послідовно дотримується під час реалізації освітньої програми.

У ЗВО політика та процедури вирішення конфліктних ситуацій регламентується низкою нормативних актів, що оприлюднені на офіційному сайті ЗВО (<https://vvprr.pnu.edu.ua/безпе́чність-осві́тнього-про́цесу/>). В університеті активно ведеться робота, спрямована на запобігання виникненню конфліктних ситуацій: створено комісію з розгляду випадків булінгу (<https://cutt.ly/ntoerwD>), розроблено опитувальник для учасників освітнього процесу з питань безпечності та комфортності університету та освітнього середовища (<https://cutt.ly/ohAZG9I>), розроблено пам'ятку для кураторів «Університет – територія без насильства» (<https://cutt.ly/stoeqgi>). Навчально-виробничою лабораторією виховної та психолого-педагогічної роботи проводяться заходи, які спрямовано на профілактику насильства та булінгу в освітньому середовищі. У закладі є відділ запобігання та виявлення корупції. У випадку виникнення конфліктної ситуації учасники освітнього процесу можуть на засадах конфіденційності звернутися до «Гарячої лінії з ректором» (через електронну скриньку: rector@pnu.edu.ua) або за телефоном довіри. Здобувачі під час зустрічі з ЕГ продемонстрували обізнаність щодо каналів звернення при виникненні конфліктної ситуації. За період реалізації ОП конфліктних ситуацій зафіксовано не було.

Загальний аналіз щодо Критерію 7:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 7.

Сильні сторони: – достатня для досягнення визначених ОП цілей та програмних результатів навчання матеріально-технічна база; – наявність можливостей для позаосвітньої діяльності здобувачів; – освітній простір адаптований для інклюзивної освіти; Позитивні практики: – функціонування в університеті Школи кураторів, метою якої є підвищення компетентності кураторів академічних груп; – створення Путівника студента, що допомагає новим здобувачам адаптуватися до університетської системи освіти.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 7.

Слабкі сторони: – недостатнє використання в освітньому процесі сучасного фахового програмного забезпечення. Рекомендації: – збагатити матеріально-технічну базу ЗВО ліцензійними версіями сучасних підприємницьких фахових програмних рішень іноземного (SAP, Microsoft Dynamics, Epicor тощо) й українського (IT-Enterprise, IS-PRO тощо) походження та забезпечити їх впровадження в освітній процес.

Рівень відповідності Критерію 7.

Рівень В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 7.

Матеріально-технічна база ЗВО є цілком достатньою для реалізації ОП та досягнення визначених освітньою програмою цілей та програмних результатів навчання. Заклад прикладає зусилля для створення студентоцентрованого освітнього середовища, безпечного для здобувачів та адаптованого для інклюзивної освіти. Значна увага приділяється профілактиці виникнення конфліктних ситуацій та забезпеченню комфорту для всіх учасників освітнього процесу. Виходячи з викладеного, ЕГ констатує загальну відповідність Критерію 7 з недоліками, що не є суттєвими.

Критерій 8. Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми:

1. Заклад вищої освіти послідовно дотримується визначених ним процедур розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітньої програми.

У ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» діють «Положення про освітні програми у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»» (https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2020/02/polozhennya_op.pdf), «Методичні рекомендації з розробки освітньо-професійних і освітньо-наукових програм та навчальних планів першого і другого рівнів вищої освіти» (<https://cutt.ly/jx7PyVU>) та «Положення про проектні групи та групи забезпечення з розроблення і впровадження освітніх програм» № 559 від 02.09.2019 р. (<https://cutt.ly/xx7Pjso>), що регламентують процедури

розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітньої програми. У ЗВО діє Центр забезпечення якості (<https://cqa.pnu.edu.ua>), що здійснює на постійній основі моніторинг якості освітнього процесу. Після проведення попередньої акредитації було оновлено структурно-логічну схему ОП 2020, логіку викладання, назви та зміст освітніх компонентів з урахуванням наданих рекомендацій тощо. Для оновлення ОП було враховано досвід вітчизняних ОП (Київського національного торговельно-економічного університету, Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету) та іноземної програми Central Connecticut State University (Entrepreneurship). До ОП додано обов'язковий освітній компонент «Бізнес-комунікації у підприємстві», що формує у здобувачів softs kills. Крім цього, додано обов'язкові компоненти: «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці», «Економіка природокористування та охорона довкілля». У навчальному плані вилучено з розділу «Практична підготовка» освітні компоненти «Курсова робота з економіки підприємства», «Курсова робота з підприємницької діяльності», «Атестація», «Підготовка кваліфікаційної роботи» та перенесено до інших розділів. На офіційному веб-сайті ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» створено дві вкладки для публічного обговорення ОП: на сторінці кафедри теоретичної і прикладної економіки (<https://cutt.ly/gzSNi73>), а також на сторінці університету з обговорення освітніх програм (<https://cutt.ly/dzS1Ayw>). У цих вкладках зазначено електронну адресу гаранта ОП, на яку всі бажаючі можуть надіслати наявні пропозиції та зауваження щодо змісту ОП.

2. Здобувачі вищої освіти безпосередньо та через органи студентського самоврядування залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери. Позиція здобувачів вищої освіти береться до уваги під час перегляду освітньої програми.

У ЗВО через органи студентського самоврядування, Центр забезпечення якості (<https://cqa.pnu.edu.ua>), бесіди і обговорення з представниками групи забезпечення якості ОП та деканату проводяться опитування здобувачів вищої освіти щодо рівня задоволеності навчальним процесом. У ході відео-зустрічі зі здобувачами ОП та представниками студентського сенату було підтверджено факт проведення опитувань. Опитування реалізуються із використанням інструментів Google та через систему дистанційного навчання. Однак, у ході експертизи встановлено, що наведений перелік питань не у повній мірі охоплює всі аспекти якості навчального процесу, рівня задоволення здобувачів вищої освіти змістом та методами викладання у рамках кожної з навчальних дисциплін ОП. У ЗВО діє конкурс «Викладач очима студентів» <https://seeq.pnu.edu.ua/викладач-очима-студента/> на основі анонімного анкетування щодо якості викладання НПП через систему дистанційного навчання. Однак у ході зустрічей із здобувачами ОП встановлено, що вони неактивно беруть участь у даних опитуваннях. Відповідно до законодавства представники студентського сенату є членами Вченої ради ЗВО, яка затверджує зміст ОП, а також входять до складу Ради з якості ЗВО (<https://cqa.pnu.edu.ua/рада-з-якості/>).

3. Роботодавці безпосередньо та/або через свої об'єднання залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери.

У ході проведення онлайн-зустрічей з роботодавцями встановлено, що навчальний план скореговано відповідно до їх запитів. Зокрема, Галяс Ольга Михайлівна (інспектор з кадрів ТДВ «Івано-Франківський хлібокомбінат») наголосила на тому, що надано пропозиції щодо курсу «Публічні закупівлі», Феденчук Ярослав Миколайович (директор ТОВ «ОЛГІС») – щодо курсу «Зовнішньо-економічна діяльність». Встановлено наявність 10 довгострокових договорів про співпрацю з роботодавцями щодо організації практики здобувачів вищої освіти. На офіційній сторінці кафедри наявні відгуки роботодавців щодо якості підготовки здобувачів у рамках ОП (<https://ktipe.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/62/2021/02/Vidgyku-robotodavciv.pdf>). Для надання пропозицій та зауважень щодо змісту ОП створено вкладки для публічного обговорення ОП (<https://cutt.ly/gzSNi73>, <https://cutt.ly/dzS1Ayw>) із зазначенням електронної адреси гаранта ОП. У лютому 2021 року було організовано онлайн-засідання круглого столу «Сучасний стан та проблеми розвитку підприємництва в умовах пандемії», під час якого роботодавці Добош П., Феденчук Я., Гривнак Г. висловили свої пропозиції щодо розвитку ОП (<https://cutt.ly/Yx7NvSI>). Роботодавці відзначають, що вони готові до співпраці і діалогу в напрямку розвитку ОП. Отже, є підстави вважати роботодавців повноцінними партнерами, які залучені до процесу перегляду та рецензування освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості.

4. Існує практика збирання, аналізу та врахування інформації щодо кар'єрного шляху випускників освітньої програми.

Перший випуск здобувачів відбувся у 2020 р. Комунікацію з випускниками та інформацію щодо їх кар'єрного шляху здійснює проф. Шеленко Д.І. Наявна система опитування випускників, також наявні у відкритому доступі відгуки випускників (<https://ktipe.pnu.edu.ua/випускників/>). На кафедрі, за якою закріплено ОП, комунікація з випускниками здійснюється через соціальні мережі та відповідні месенджери. У ході онлайн-зустрічі з випускниками ними було підтверджено факт, що з ними викладачі постійно комунікують, та вони завжди мають можливість консультуватись з викладачами щодо їх професійного розвитку, навіть після завершення навчання. Випускники відмітили, що викладачі сприяли та надавали відповідні рекомендації щодо їх працевлаштування. Експертній групі надано інформацію щодо працевлаштування випускників. Наразі вони працюють на таких

посадах, як директор ПП «СПЗ-ГРУП», менеджер з продажу автозапчастин, фахівець відділу телемаркетингу Управління телефонного обслуговування та сервісу АТ «Ідея Банк», провідний спеціаліст відділу планово-фінансової діяльності Управління бухгалтерського обліку, фінансового та господарського забезпечення Південно-Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції, менеджер із надання кредитів у ПТ «ДОНКРЕДИТ» тощо.

5. Система забезпечення якості закладу вищої освіти забезпечує вчасне реагування на виявлені недоліки в освітній програмі та/або освітній діяльності з реалізації освітньої програми.

У ході зустрічей з фокус-групами (адміністрацією та НПП) встановлено, що ОП «підприємництво, торгівля та біржова діяльність» було розроблено з урахуванням регіональних потреб у спеціалістах з даної спеціальності. У ЗВО діє «Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (<https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2019/10/Положення-ВСЗЯ.pdf>), «Положення про освітні програми у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»» (https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2020/02/polozhennya_or.pdf), «Методичні рекомендації з розробки освітньо-професійних і освітньо-наукових програм та навчальних планів першого і другого рівнів вищої освіти» (<https://cutt.ly/Ix7opOu>) та «Положення про проектні групи та групи забезпечення з розроблення і впровадження освітніх програм» № 559 від 02.09.2019 р. (<https://cutt.ly/ox7ohxU>), що регламентують процедури вчасного реагування на виявлені недоліки в освітній програмі та/або діяльності з реалізації ОП. Центр забезпечення якості (<https://cqa.pnu.edu.ua>) здійснює моніторинг освітньої діяльності (щорічно проводить внутрішні аудити), академічної доброчесності та формує аналітичні дані для ефективного управління якістю освіти у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

6. Результати зовнішнього забезпечення якості вищої освіти (зокрема, зауваження та пропозиції, сформульовані під час попередніх акредитацій), беруться до уваги під час перегляду освітньої програми.

Акредитація ОП «підприємництво, торгівля та біржова діяльність» проводиться вдруге. За результатами попередньої акредитації було: переглянуто структурно-логічну схему ОП, оновлено перелік ОК та змінено порядок їх викладання; розширено можливості здобувачів вищої освіти щодо вибору освітніх компонентів; оновлено зміст силабусів, робочих програм та розміщено їх на офіційному веб-сайті університету; з огляду на дублювання змісту навчальної та виробничої практик (які передбачали відвідування організацій та підприємств та за своїми модулями не відрізнялись між собою) в оновлену версію ОП було включено тільки один вид практики: виробничу; змінено форму атестації здобувачів вищої освіти (залишено лише публічний захист кваліфікаційної роботи, а кваліфікаційний екзамен за фахом відмінено); з навчального плану вилучено розділ «Дисципліни за вибором ВНЗ»; внесено зміни до «Положення про порядок зарахування результатів неформальної освіти у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» тощо. Для оновлення ОП було враховано досвід вітчизняних ОП Київського національного торговельно-економічного університету, Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету – в частині переліку окремих освітніх компонентів, форм контролю, обсягів ОК у кредитах ЄКТС; а також іноземної освітньої програми: Central Connecticut State University (Entrepreneurship) – в частині змістовного наповнення ОП, введення ОК «Інноваційна діяльність підприємства», яка забезпечує досягнення ПРН14.

7. В академічній спільноті закладу вищої освіти сформована культура якості, яка сприяє постійному розвитку освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою.

Під час зустрічей з різними групами стейкхолдерів ЗВО визначено сформовану культуру якості, яка сприяє розвитку даної ОП. Культура якості освітньої програми та дотримання академічної доброчесності здійснюється відповідно до наступних документів: «Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»» (<https://cutt.ly/FxoHznd>), «Положення про проектні групи та групи забезпечення з розроблення і впровадження освітніх програм» № 559 від 02.09.2019 р. (<https://cutt.ly/DxoHj9A>), «Положення про запобігання академічному плагіату у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»» (<https://cutt.ly/SxoHd3g>), «Кодекс честі» (<https://cutt.ly/dzD2TXh>), «Положення про Комісію з питань етики та академічної доброчесності» (<https://cutt.ly/ZzD209h>) та ін. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», ДСТУ - ДСТУ ISO 9001:2015 «Системи управління якістю. Вимоги» в університеті сформовано систему управління якістю університету, що оприлюднено на офіційній сторінці ЗВО <https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/pages/scheme-suyau-fullpage.html>. В університеті функціонують: відділ з питань запобігання та виявлення корупції (<https://cutt.ly/WxoAcZT>) для підвищення ефективності здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції в університеті, Центр забезпечення якості (<https://cqa.pnu.edu.ua>) для проведення внутрішніх щорічних аудитів, а також Центр соціальних досліджень для щорічного проведення опитувань стейкхолдерів та оприлюднення їх результатів на офіційному веб-сайті. У ході спілкування з фокус-групами (директор бібліотеки та здобувачі вищої освіти)

встановлено, що в ЗВО проводиться перевірка на плагіат наукових робіт викладачів і здобувачів з використанням програм «Unicheck» та «Plagiat.pl».

Загальний аналіз щодо Критерію 8:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 8.

Сильні сторони: – у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» сформована система забезпечення якості сприяє оперативному реагуванню на недоліки в ОП «підприємництво, торгівля та біржова діяльність» і освітній діяльності; – Центром забезпечення якості (<https://сqa.rnu.edu.ua>) здійснюється на постійній основі моніторинг якості освітнього процесу.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 8.

Слабкі сторони: – система опитувань здобувачів вищої освіти не охоплює весь спектр питань щодо рівня задоволення здобувачів якістю та змістом дисциплін за ОП. Зокрема, «Анкета для опитування студентів, що розміщена на сайті за посиланням <https://cutt.ly/Vx4CFrk>, не містить питань у розрізі конкретної дисципліни; – у ході зустрічей із здобувачами ОП встановлено, що вони безпосередньо активно не беруть участь у анонімних опитуваннях щодо оцінювання якості викладання НПП. Рекомендації: – переглянути зміст анкет для опитування здобувачів вищої освіти, що дозволить в повній мірі оцінити якість викладання кожної окремої ОК на ОП; – організувати інформаційну кампанію із залученням представників студентського сенату з метою активізації участі здобувачів у анонімних опитуваннях щодо оцінювання якості викладання НПП; проводити на постійній основі оцінювання якості викладання одразу після завершення відповідної навчальної дисципліни.

Рівень відповідності Критерію 8.

Рівень В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 8.

Заклад вищої освіти дотримується визначених ним процедур розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітньої програми. Здобувачі вищої освіти та роботодавці залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості. Існує практика збирання, аналізу та врахування інформації щодо кар'єрного шляху випускників ОП. В академічній спільноті закладу вищої освіти сформована культура якості, яка сприяє постійному розвитку освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою. Виявлені під час попередньої акредитації слабкі місця було усунуто, що підтверджено наданими для перевірки документами (силабуси, навчальні плани, положення тощо) та результатами відео-зустрічей зі стейкхолдерами навчального процесу, менеджментом ЗВО та НПП ОП «підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Рекомендовано розширити перелік питань при опитуванні здобувачів вищої освіти щодо рівня їх задоволеності якістю навчального процесу за даною ОП. Запровадити на постійній основі оцінювання якості викладання одразу після завершення відповідної навчальної дисципліни. Здійснювати інформаційну кампанію із залученням представників студентського сенату з метою активізації участі здобувачів у анонімних опитуваннях щодо оцінювання якості викладання НПП. ОП в цілому відповідає вимогам Критерію 8. Виявлені недоліки належать до тих, що не є суттєвими, і можуть бути усунені в короткий термін.

Критерій 9. Прозорість та публічність:

1. Визначені чіткі і зрозумілі правила і процедури, що регулюють права та обов'язки всіх учасників освітнього процесу, є доступними для них та послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.

Правила та процедури, що регулюють права та обов'язки всіх учасників освітнього процесу, розміщено на офіційному сайті університету (<https://pnu.edu.ua/>). Всі документи представлені в різних розділах. Так, в розділі «Публічна інформація» на сторінці «Документи» (<https://cutt.ly/vzDrLMg>) містяться такі документи, як: «Статут ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»» (<https://cutt.ly/nzDyQz7>), «Положення про запобігання академічному плагіату» (<https://cutt.ly/mzDyBZV>), «Положення про рейтингове оцінювання ефективності роботи НПП» (<https://cutt.ly/3zDut1H>), «Положення про стажування та підвищення кваліфікації наукових, педагогічних і науково-педагогічних працівників» (<https://cutt.ly/pzDuziO>), «Порядок супроводу (надання допомоги) особам з інвалідністю та іншим маломобільним групам населення»

(<https://cutt.ly/czDuRii>), Колективний договір тощо. в розділі «Публічна інформація» на сторінці «Академічна доброчесність» (<https://cutt.ly/DzDuoUk>) розміщено «Кодекс честі» (<https://cutt.ly/dzD2TXh>), «Положення про Комісію з питань етики та академічної доброчесності» (<https://cutt.ly/ZzD209h>), «Положення про запобігання академічному плагиату» (<https://cutt.ly/gzD9u9W>) тощо. В розділі «Університет» на сторінці «Стратегія розвитку університету» (<https://cutt.ly/EzD99VM>) міститься «Стратегія розвитку ДВНЗ «ПНУ імені Василя Стефаника» на 2020-2027 рр.». В свою чергу, на сторінці «Система управління якістю університету. Навчальний процес» (<https://cutt.ly/SzD4RSh>) розміщено «Положення про порядок реалізації здобувачами вищої освіти права на вільний вибір навчальних дисциплін» (<https://cutt.ly/RzD7BJs>), «Положення про академічну мобільність учасників освітнього процесу» (<https://cutt.ly/xzD5Zb9>), «Положення про дистанційне навчання» (<https://cutt.ly/azD6uRT>), «Положення про дуальну форму здобуття вищої освіти» (<https://cutt.ly/czD6ntq>), «Положення про організацію та проведення практики» (<https://cutt.ly/OzD6SaW>), «Положення про порядок зарахування результатів неформальної освіти» (<https://cutt.ly/3zD6NVP>). На сторінці навчально-методичного відділу міститься «Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу» (<https://cutt.ly/ozF7Zhp>). Рекомендується залишити на сайті тільки оновлену версію документів, а стару версію видалити, щоб не загроможувати сторінки сайту. Так, на сторінці «Система управління якістю університету. Навчальний процес» міститься «Положення про дистанційне навчання» 2004 р. (<https://cutt.ly/czFqgTq>); «Положення про організацію та проведення практики» 2013 р. (<https://cutt.ly/UzFq97R>), яке також продубльовано на сторінці кафедри у вкладці «Практика»; «Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу» 2015 р. (<https://cutt.ly/YzD5EVw>) тощо. Необхідні нормативні документи знаходяться у відкритому доступі на офіційному сайті ЗВО. Правила та процедури в них висвітлені чітко і зрозуміло.

2. Заклад вищої освіти не пізніше ніж за місяць до затвердження освітньої програми або змін до неї оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті відповідний проект з метою отримання зауважень та пропозицій заінтересованих сторін.

На офіційному веб-сайті ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» було створено дві вкладки для публічного обговорення ОП: на сторінці кафедри теоретичної і прикладної економіки (<https://cutt.ly/gzSNi73>), а також на сторінці університету з обговорення освітніх програм (<https://cutt.ly/dzS1Ayw>). В обох вкладках розміщено проект ОП 2020 року, який було завантажено 19 травня 2020 року (<https://cutt.ly/AzSNzma>; <https://cutt.ly/5zS18o9>). Найявні пропозиції та зауваження щодо змісту ОП всі бажаючі могли надіслати на електронну адресу гаранта ОП, а також інших членів проектної групи до 19 червня 2020 року. З метою спрощення навігації на сайті та уникнення плутанини рекомендується надалі розміщувати проект ОП на одній вкладці. На офіційному веб-сайті створено сторінку для відображення пропозицій та зауважень щодо змісту ОП (<https://cutt.ly/GxI4mng>). Однак наразі на ній відображено відгуки та рецензії лише роботодавців. Рекомендується також оприлюднювати на сайті зауваження від інших груп стейкхолдерів (викладачів, здобувачів вищої освіти, випускників).

3. Заклад вищої освіти своєчасно оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті точну та достовірну інформацію про освітню програму (включаючи її цілі, очікувані результати навчання та компоненти) в обсязі, достатньому для інформування відповідних заінтересованих сторін та суспільства.

На офіційному веб-сайті ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» на сторінці кафедри оприлюднено оновлену ОП 2020 року (<https://cutt.ly/jzS3k9u>), навчальні плани 2020 року (<https://cutt.ly/hzS8RUw>), силабуси обов'язкових компонентів в розрізі курсів (<https://cutt.ly/XzDetyF>) та силабуси вибіркового освітніх компонентів (<https://cutt.ly/gzS4gPg>). Також інформацію щодо ОП, навчальних планів 2019-2020 рр. та інші відомості про ОП продубльовано на сторінці навчально-методичного відділу (<https://cutt.ly/IzS7717>).

Загальний аналіз щодо Критерію 9:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 9.

Сильні сторони: – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» має достатній рівень публічності і прозорості діяльності, що досягається шляхом оприлюднення документів, які стосуються провадження освітньої діяльності, на офіційному веб-сайті університету. Це забезпечує відкритість провадження освітнього процесу за ОП для всіх зацікавлених сторін.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 9.

Слабкі сторони: – зміст сторінок (<https://cutt.ly/gzSNi73> та <https://cutt.ly/dzS1Ayw>), а також сторінок (<https://cutt.ly/lzKS1ut> та <https://cutt.ly/lzS7717>) значно дублюється; – на сайті присутні старі версії документів. Рекомендації: – з метою спрощення навігації на сайті та уникнення плутанини розміщувати проект та затверджений варіант ОП, навчальних планів на одній сторінці; – видалити старі версії документів, щоб не загроможувати ними сторінки сайту. Зокрема мова йде про «Положення про дистанційне навчання» 2004 р., «Положення про організацію та проведення практики» 2013 р., ; на сторінці «Система управління якістю університету. Навчальний процес» розміщено «Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу» 2015 р. тощо.

Рівень відповідності Критерію 9.

Рівень В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 9.

Необхідні нормативні документи знаходяться у відкритому доступі на офіційному сайті ЗВО. Правила та процедури в них висвітлені чітко і зрозуміло. На офіційному веб-сайті ПНУ на сторінці кафедри теоретичної і прикладної економіки існує вкладка для публічного обговорення ОП. ЗВО своєчасно оприлюднює на офіційному веб-сайті точну та достовірну інформацію про ОП. Однак існує ряд недоліків: зміст сторінок (<https://cutt.ly/gzSNi73> та <https://cutt.ly/dzS1Ayw>), а також сторінок (<https://cutt.ly/jzS3k9u> та <https://cutt.ly/lzS7717>) значно дублюється; на сайті присутні старі версії документів. Вищенаведене дозволяє стверджувати, що освітня програма «підприємництво, торгівля та біржова діяльність» першого (бакалаврського) рівня в цілому є узгодженою за підкритеріями 9.1-9.3 з незначними недоліками, що не є суттєвими.

Критерій 10. Навчання через дослідження:

1. Зміст освітньо-наукової програми відповідає науковим інтересам аспірантів (ад'юнктів) і забезпечує їх повноцінну підготовку до дослідницької та викладацької діяльності у закладах вищої освіти за спеціальністю та/або галуззю.

не застосовується

2. Наукова діяльність аспірантів (ад'юнктів) відповідає напрямові досліджень наукових керівників.

не застосовується

3. Заклад вищої освіти організаційно та матеріально забезпечує в межах освітньо-наукової програми можливості для проведення і апробації результатів наукових досліджень відповідно до тематики аспірантів (ад'юнктів) (проведення регулярних конференцій, семінарів, колоквиумів, доступ до використання лабораторій, обладнання тощо).

не застосовується

4. Заклад вищої освіти забезпечує можливості для долучення аспірантів (ад'юнктів) до міжнародної академічної спільноти за спеціальністю, зокрема через виступи на конференціях, публікації, участь у спільних дослідницьких проектах тощо.

не застосовується

5. Існує практика участі наукових керівників аспірантів у дослідницьких проектах, результати яких регулярно публікуються та/або практично впроваджуються.

не застосовується

6. Заклад вищої освіти забезпечує дотримання академічної доброчесності у науковій діяльності наукових керівників та аспірантів (ад'юнктів), зокрема вживає заходів для виключення можливості здійснення наукового керівництва особами, які вчинили порушення академічної доброчесності.

не застосовується

Загальний аналіз щодо Критерію 10:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 10.

не застосовується

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 10.

не застосовується

Рівень відповідності Критерію 10.

не застосовується

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 10.

не застосовується

IV. Інші спостереження

У цьому розділі експертна група може викласти інші спостереження, пов'язані із освітньою програмою, освітньою діяльністю за цією програмою або процедурою проведення акредитації.

дані відсутні

V. Підсумки

На думку експертної групи, підстави для прийняття рішення про відмову в акредитації ОП, не пов'язані із відповідністю Критеріям оцінювання якості освітньої програми, **відсутні**.

За результатами акредитаційної експертизи експертна група вважає, що освітня програма відповідає Критеріям за наступними рівнями відповідності:

Критерій 1. Проектування та цілі освітньої програми	B
Критерій 2. Структура та зміст освітньої програми	B
Критерій 3. Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання	B
Критерій 4. Навчання і викладання за освітньою програмою	B
Критерій 5. Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність	B

Критерій 6. Людські ресурси	B
Критерій 7. Освітнє середовище та матеріальні ресурси	B
Критерій 8. Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми	B
Критерій 9. Прозорість та публічність	B
Критерій 10. Навчання через дослідження	<i>не застосовується</i>

За результатами акредитаційної експертизи рішенням експертної групи є **акредитація**.

Додатки до звіту:

Відсутні

Шляхом підписання цього звіту ми стверджуємо, що провели акредитаційну експертизу у повній відповідності із Положенням про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, та інших актів законодавства, а також здійснювали свої функції добросовісно, неупереджено і доброчесно.

Документ підписаний кваліфікованими електронними підписами.

Керівник експертної групи

Федорова Вікторія Олександрівна

Члени експертної групи

Пімоненко Тетяна Володимирівна

Рязанов Микола Романович